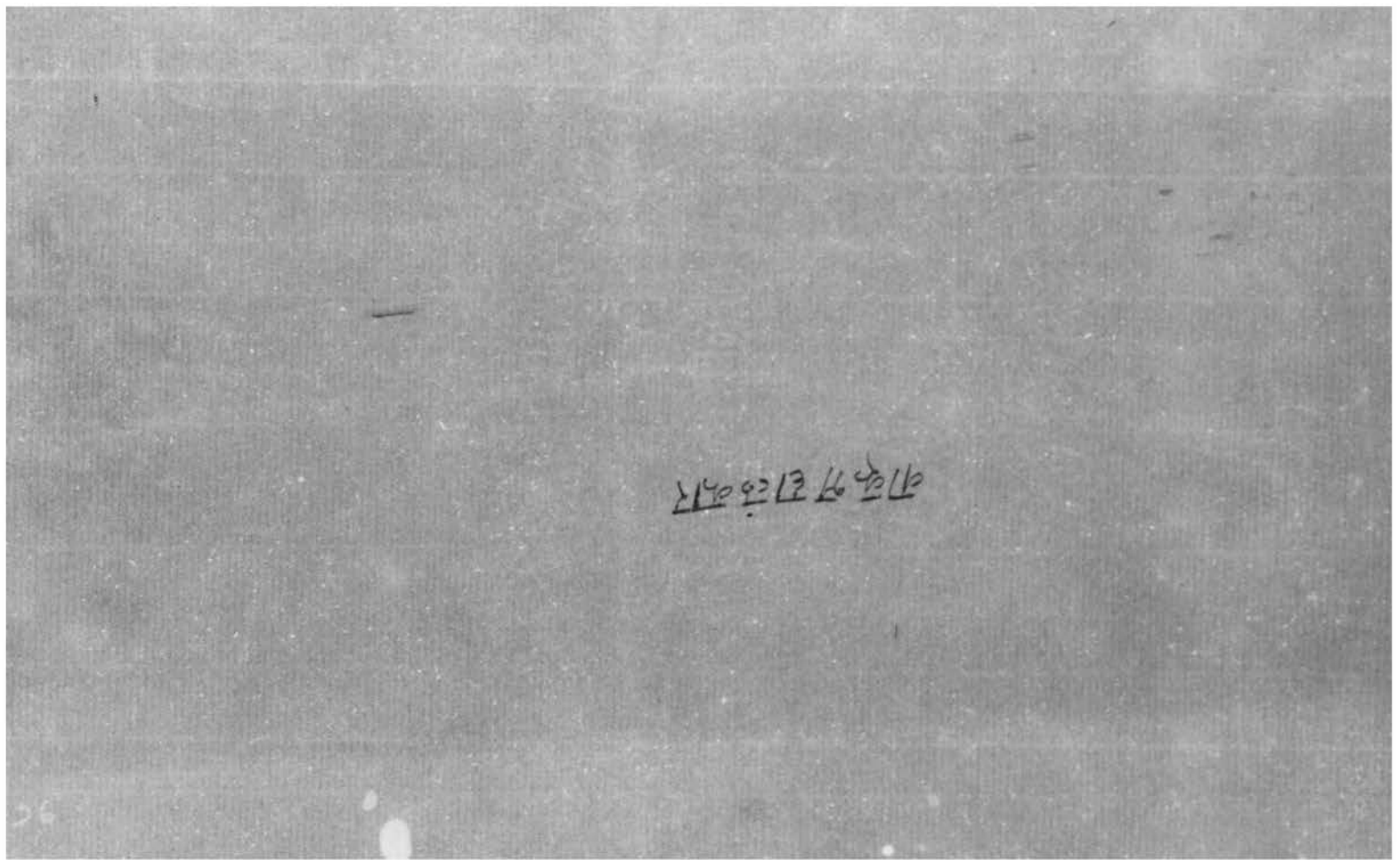

रसैः शृंगारादिभिः

श्रीगणेशायनमः॥ श्रीगुरुदत्तात्रेयायनमः॥ श्रीमहालक्ष्मीप्रसन्न॥ बालानामवबोधायस्वस्यार्थस्मरणायवा
वाग्भटालंकृतेःकुर्वेव्याख्यांसंक्षेपयुक्तिनः॥१॥ श्रियंदिशातु॰ व्याख्या, श्रीनामेयजिनःवोयुष्मभ्यंश्रियंतद्दीं दि
शातु। किंविशिष्टःश्रीनामेयजिनः॥ देवः दिव्यतिक्रीडतिपरमानंदपदेइतिदेवःयस्यसगवतःआगमपदावल्लीश्री
सिद्धांतपदपरंपरासतांसत्पुरुषाणां॥ ७॥ राम् जयराम्॥ ७॥ रूप राम्॥ ७
मोक्षमार्गंब्रूतेसिद्धेःपथानंवदति॥ अन्यापिपदावल्लीमार्गंब्रूते॥१॥ साधुशब्दार्थसंदर्भ॰कविःएवंविधंकाव्यवृत्तं
कीर्तयेयशसेकुर्वेइतिवदधीत। किंभूतंकाव्यंशब्दश्चअर्थश्चशब्दार्थौतावादार्थयोःसंदर्भोरचनासाधुःप्रधानंशब्दा
र्थसंदर्भोयस्मिन्ननेतथागुणैः ओदार्यादिभिःअलंकारैश्चित्रादिभिःभूषितं॥ स्फुटाभिःप्रकटाभिःशीलाभिर्गर्भिणया
दिभिर्युपेतसहितं२॥ श्रीराम् जयराम् रामरूप ॥ ७ ७
श्रियंदिशातुवोदेवःश्रीनामेयजिनःसदा॥ मोक्षमार्गंसतांब्रूतेयदागमपदावलीं॥१॥ साधुशब्दार्थसंदर्भगुणा
लंकारभूषितं।स्फुटशीतिरसोपेतंकाव्यंकुर्वीतकीर्तये॥२॥ प्रतिभाकारणंतस्यव्युत्पत्तिरुविभूषण॥
भ्यासोत्पतिरुदाभ्यासइत्याद्यकविसंकथा॥३॥ प्रसन्नपदनव्यार्थेयुक्तसुबोधविधायिनी॥ स्फुरंतीसत्कवेर्बुद्धिःप्र
तिभासर्वतोमुखी॥४॥ शब्दधर्मार्थकामादिशास्त्रेभ्याम्नायपूर्विका॥ प्रतिपत्तिरसामान्याच्युत्पत्तिरभिधीयते५
प्रतिभाकारणंतस्य॰ आद्यकवीनांपुराणकाव्यकर्तृणांसंकथावार्तापीशिलावाइतिवर्तते॥ इतीति किंतस्यकाव्यस्यप्र
तिभाबुद्धिःकारणंस्यात्॥१॥ तुपुनःव्युत्पत्तिः॥ अनेकशास्त्रपरिज्ञानंतस्यकाव्यस्यविभुषणंस्यात्॥२॥ अभ्यासः
अभ्यासनंभ्यशोत्पत्तिरुत्शीघ्रोत्पादनकरीस्यात्॥३॥ प्रसन्नपदनव्यार्थ॰ पूर्वमुद्दिष्टांप्रतिभांलक्षयति॥ राम् ॥
सत्कवेःप्रतिभाबुद्धिइतिउपलक्ष्यते। किंभूताप्रसन्नानिस्खलितानिपदानिनव्याःनवीनाश्चार्थास्तेषांयुक्तयःतासां
उद्बोधःपरिज्ञानंतस्यविधायिनीकारणी पुनःकिं॰ स्फुरंतीस्फुरद्रूपा॥ पृथ्वीः किं॰ सर्वतोमुखीसर्वत्रप्रसरणशीला॥४॥ श
ब्दधर्मार्थका॰५॥

शास्त्रशब्दस्य॰ प्रत्येकंअभिसंबंधात्शब्दशास्त्रंव्याकरणं१॥ धर्मशास्त्रंसिद्धांतादि २ अर्थशास्त्रंनीत्यादि३
कामशास्त्रंवात्सायनादि४। एतेषांगुर्वाम्नायपूर्विकाप्रतिपत्तिः॥ परिज्ञानंव्युत्पत्तिः अभिधीयते॥५॥ अनारतंगुरु॥
यःअनारतंनिरंतरंगुरोःसमीपेकाव्यविषये रचनायाः आदरस्यानंअभ्यासंविदुःकथयंति॥ विद्वांसइतिशिष्यःत
स्यअभ्यासस्यकश्चिदपिक्रमःउपदिश्यतेप्रोच्यते ६॥ विभ्रत्याबंध॰ पदावल्यापदपरंपरया॥ अखिलानिसमस्ता
निछंदासिकाव्यायकविः यशीकुर्वीत। किंभूतयाबंधेनरचनायाचारुत्वंमनोज्ञत्वंबिभ्रत्यादधत्यापुनःअर्थेनशून्य
तारहितया ७॥ पश्चाद्गुरुत्वंसंयोगात्॥८॥ ॥ इतिबंधचारुत्वहेतवोभवंति॥ इतीतिकिंसंयोगात्पश्चात्पा
श्चात्यलघुवर्णस्यगुरुत्वंक्रियते॥ विसर्गाणांअलोपनंविदधीत। विरुद्धसंधिकार्यैरयवर्जनंचक्रियतेइत्यादि ८

अनारतंगुरूपांतेयःकाव्यैरचनारदैः॥ समभ्यासंविदुस्तस्यक्रमंकोप्युपदिश्यते ६॥ बिभ्रत्याबंधचारुत्वं
पदावल्यार्थशून्यया॥ वशीकुर्वीतकाव्यायछंदांसिनिखिलान्यपि॥ ७॥ पश्चाद्गुरुत्वंसंयोगाद्विसर्गाणाम
लोपनं॥ विसंधिवर्जनंचेतिबंधचारुत्वहेतवः॥ ८॥ शितेरुपाणेविधृतेत्वयाघोररणाङ्गणे॥ न्वधीशक्षि
तिपासीत्यावनेऽवगताज्जवात्॥ ९॥ ॥ ॥

अत्रोदाहरणं॥ शितेरुपाणेवि॰ ९॥ हेन्वधीवाहेनृपतेक्षितिपाःराजानःभीत्यापयेनवनेऽवगताः कृसतित्वयाशि ते
तीक्ष्णेरूपाणेविधृतेखड्गेधृतेसतिपुनःकृसतिघोरेरौद्रेरणेसंग्रामेकृतेसति॥ न्वधीशेतिसंयोगइत्यर्कीयते
वनेऽवइतिविसंधिर्ज्ञेयः॥ २॥ गताअत्रविसर्गाणांलोपनंकृतं ३। इत्यनर्कीयते॥ ९॥ राम् जयराम्॥
अनुस्तुति॰ १०॥ संकथासत्कवार्तास्वपिअर्थसंकल्पनात्वंअर्थस्ययोजनात्वंअभ्यरयेत्॥ कृसति। नव्यार्थस्यप्रशस्या
र्थस्ययुक्तेःअनुछसत्यांअस्फरत्यांसत्यां। कुतः अभिनवत्वतः। प्रथमिकत्वात्। नवीनत्वात्॥ १०॥ यथा। आ
गम्यतां॥ ११ हेसखेहेमित्रआगम्यतांआगछत्वंगछंभृशंआलिंग्य अत्रनिषीदउपविश। यत्नितम्रात्प्रायया

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

ममभ्रातृकलत्रेणसंदिष्टंमनोगतंकथितंवर्तसेतत्सर्वंमनोभावंनिवेदयकथय ११ परार्थबंधा ०। वाच्यसंगतोअर्थ
संगतोपरार्थबंधाद्यःअभ्यासःस्यात्। सअभ्यासःनश्रेयान्नोदयकारीयतःकारणात्अनेनअभ्यासेनकविःचो
रःस्यात्। उक्तंच। परस्यकाव्यंस्वमितिब्रुवाणोविलायतेज्ञेरिहकाव्यचोरः। विलोक्यमाणिक्यमयोग्यहस्ते
प्रत्येतिकोनामयदेतस्य १२ परकाव्य ०१३ परकाव्यस्यग्रहः ग्रहणमपिसमस्याविषयेकवेः गुणस्यात्हियस्मा
त्कारणात्। असौकविःतदर्थस्यअनुगतमनुयायिनंनवंधनंवीनंअर्थंरचयति। तद्यातपोधनस्यकिंतस्य १पला

॥ अनुल्बणंसंस्यानव्यार्थयुक्तावभिनवत्वतः। अर्थसंकल्पनात्त्वं [illegible]यस्येत्संकर्षस्यपि १०यथा म

अागम्यतांसरवेगाढमालिंग्यात्रनिषीद्यचैसंदिश्यन्निजभ्रातृजायायान्निवेदय ११
परार्थबंधाद्यश्चस्यादभ्यासोवाच्यसंगतो। सनश्रेयान्यतोनेनकविर्भवतितस्करः १२
परकाव्यग्रहोपिस्यात्समस्यायांगुणःकवेः। अर्थेतदर्थानुगतंनवंहिरचयत्यसौ १३
मनःप्रसत्तिप्रतिभाप्रातःकालोभियोगिता। अनेकशास्त्रदर्शित्वमित्यर्थालोकहेतवः १४
समासमिवपूर्वार्धेकुर्यादर्थप्रकाशनं॥ तत्पुरुषबहुव्रीहिमिथःप्रत्ययावहो १५

यस्वपत्नांयस्व २ एवंतुक्रियते १३ मनःप्रसत्ति० १४ अर्थालोकहेतवोइतिभवंतिइतीतिकिं १ मनःप्रसत्तिःप्रसन्नता
स्वास्थंविलोक्यते १ प्रतिभाबुद्धिः २ प्रातःकालः प्रभातसमया ३ अभियोगताउद्यमवता ४ बहुशास्त्रावलोकि
त्वंविलोक्यते १४ समासमिव० १५ खलस्यकाव्यस्यपूर्वार्धेअर्थप्रकाशनंसमासमिवनकुर्यात्। अतोद्वितीयतृती
यपादयोःसमासः १ संधिश्चनस्यात् २ तत्पुरुषबहुव्रीहिसमासोमिथःपरस्परंप्रत्ययावहोनकार्यो। अत्रतत्पुरुषो
बहुव्रीहिर्वासमासः। इतिसंदेहास्पदंनप्रोक्तव्यं॥ १३१५॥ ३१॥ रामजयरा कृष्ण राम

एकस्येवाभिधेयस्यसमासव्यासमेवच अभ्यसेत्कर्तुमाधानंनिःशेषालंक्रियासुच १६
स्यादनर्थांतपादांतेप्यशैथिल्येलघुर्गुरुः पादादौनचवक्तव्याश्चायदः प्रायशोबुधैः १७
भुवनानिनिबध्नीयात्त्रीणिसप्तचतुर्दश अप्यदश्यांसितांकीर्तिमकीर्तिंचतनोन्यथा १८
वारणंशक्रमित्रस्यचतुरःसप्तवांबुधीन् चतस्रःकीर्तयेद्दशौदशाशाकुक्षुःक्वचित् १९

कीर्तयेत्कुक्षुःदिशाःचतस्रःअष्टौवाक्वचिद्दिशाःदशकीर्तयेत् १९ यमकश्लेष २० अत्रसुगमंनवरंनाभितनभेदः
२० शकमानेः० हेमहीपालनैर्हरिभिःवनंआश्रितंवनकिंतैः त्वंहैरिभिःकारागारविडंबनंशंकमानेः गुप्तगृहांतःक्षेपणं
विचिंतयद्भिःपुनःकिंसपत्नीकैः सकलत्रैः किंभूतंवनंबहुबिलंबहुनिबिलानिसर्पकोलकादिकुलानियत्रतत्र
थाअत्रयमकेबवयोर्डलयोरैक्यं॥ २१ ॥ त्वयादयाईण० २२ हविर्भोहेरानेंद्रकेवलत्वयादयाईणसतारिपूणांवा
लाःस्त्रियाःनसंयमिताःनवह्वाइतिनकिंतुतत्कामिनीभिःवियोगिनीभिः बालीःकेशाःनसंयमिताःनवह्वाःकिं
ताःबालाःदिशावाकेशाश्चमुहुर्मुहुर्वारंवारंमहीपालेनविधूसरंअंगंयासांयेषांवातातेनथाअत्रश्लेषेबवयोरैक्यं २२

देवयुष्मद्यशोराशिं० २३ अत्रश्लेषेऽलयोरैक्यंदर्शयति। हेदेवएनंमांभक्तिउत्कंठयतिकिंकर्तुयुष्मद्यशोराशिंस्तोतुं किंभूतएनंमाजडात्मकंमूर्खंकेवइंदुलेखेवसागरंयथाचंद्रलेखासमुद्र उत्कंठयतिकंठाश्लेषंकरोतिवाङ्मिलनंकरोतीत्यर्थः सागरंकिंभूतंजलाद्रुलेखेवसागरंयथाचंद्रलेखासमुद्र उत्कंठयति॥ तमकंजलमयं २३ चंद्रेडितं २४ अहंवीरंनि जपश्यामिकथंभूतंवीरंचंद्रेडितंचंद्रेणईडितंस्तुतं पुनःकिंभूतंचः स्वर्गेअधीतंपाठितंसारंबलंयस्यासौस्वरधी तसारः इंद्रः॥ रत्नेनखचितंआसनंरत्नासनंचटुलितंकंपितंस्वरधीतसारस्येंद्रस्यरत्नासनंयेनसतथारभसे नवेगेनकल्पितंछेदितंकल्पितस्यशोकस्यजातंसमूहोयेनसतथातपापमेवतिमिरंपापतिमिरस्यक्षयकारः कायो

यमकश्लेषविशेषेषुवर्णयोर्ऌलयोर्नास्तिनानुस्वारविसर्गोचित्रभंगायसंमतो २० शोकमोनेर्महीपालका
रागारविडंबनं॥ तत्वेरिपिःसपत्नीकैः श्रियंबहुविडंबनं २१। त्वयादयाईणविभोरिपूणांनकेव
लंसंयमितानबालाःतत्कामिनीभिश्चवियोगिनीभिर्मुहुर्महीपातविधूसरांगाः॥ २२ ॥
देवयुष्मद्यशोराशिंस्तोतुमेनंजडात्मकं उत्कंठयतिमांभक्तिरिंदुलेखेवसागरं॥ २३ चंद्रेडितं
चटुलितंस्वरधीतसारंरत्नासनंयेनसकल्पितशोकजातं पश्यामिपापतिमिरक्षयकायका
रकायमल्पेतरामलतपःकचलोपलोचं २४ हारबंधचित्रं प्रचंडबलनिष्काम प्रकाशितमहा
गम भावतत्वनिधेदेवबालमत्यद्भुतंतव ॥ २५ ॥

यस्यासौतथातं अल्पादितराणिअल्पेतराणिबहून्यमलानिनिर्मलानितपांसियस्यासौतथाकचानांकेशा
नांलोपोयस्मिन्नलोच्यतेदृश्यतेयत्रकारयेकचलोपोलोचोवायस्य। अल्पेतरामलतपश्चासौकचलोचश्च
अल्पेतरा २४ एतद्धारबंधचित्रं प्रचंडबल० २५ एतच्चित्रेऽलयोरभेदः हेदेवास्मिन्संसारेतवबालंलल्लाट
मद्भुतंवर्तते। अत्रपाठांतरेतवभाकांतिः अद्भुतावर्ततेहेप्रचंडबलप्रचंडबलंयस्यसस्तस्यसंबोधनंक्रियते
हेप्रचंड० हेनिष्कामकंदर्परहितहेप्रकाशितमहागमप्रकाशितोमहान्आगमःश्रीसिद्धांतोयेनसतथाहे

छत्रबंधचित्रंभवकाननमतेभग्नमायातमप्रभविनयात्वाक्कवेवीरविनतत्रि
दशेश्वर॥ २६ अधीत्यशास्त्राण्यभियोगयोगादभ्यासवश्यार्थपदप्रपंचः
तंविदित्वासयंकवीनांमनःप्रसन्नोकवितांविदध्यात् ॥ २७ ॥ ॥

इतिचतस्रोपिभाषातस्यकाव्यस्यरत्नस्यकायतांशरीरतांयातिइतीतिकिं संस्कृतंखर्गि० २ स्वर्गिणांदेवानां
भाषासंस्कृतंतुल्यंकथ्यतेप्राकृतं बहुधाअनेकधाभवंति तज्जंतस्मात्संस्कृताज्जातंतज्जंशुद्धप्राकृतमि
त्यर्थः॥ १ ॥तेनसंस्कृतेनतुल्यंसमंप्राकृतमित्यर्थः २ आदिशब्दाच्छूरसेनीमागध्यो २अपभ्रंशस्क० ३
त्तनदेशेषुयत्शब्दभाषितंभवतिसअपभ्रंशस्यात्॥ यत्किंचिद्भूतेः पिशाचैः उच्यतेतत्पैशाचिकं
स्मृतं ३ छंदोनिबद्ध० ४ इत्यमुनाप्रकारेणतद्धागमयंशास्त्रंद्विधाभवतिएकंछंदोनिबद्धं १ द्वितीयंअछंदः २
आद्यंछंदोनिबद्धंपद्यमुच्यतेचपुनःतदन्यदछंदःगद्यमुच्यते चपुनःतयोर्गद्यपद्ययोर्द्वयंतद्गद्यपद्यमयं
चंपूकथादिअथवातयोः संस्कृतप्राकृतयोर्द्वयंनाटकादिमिश्रमुच्यते॥ ४॥ अनुष्टुभेव० ५ ॥॥

तत्काव्यमदुष्टमेवनिर्दोषमेवसत्कीर्त्येयशसेभवतिकिंविशिष्टायैकीर्त्यैस्वर्गस्यसोपानपंक्तिःतस्यैषअतःकारणात् ता
नेवदोषान्हेयप्रथमंप्रचक्ष्महेतत्प्रथमः ५ अर्थंकंश्रुति० याम्य० युग्मंयत्पदमनर्थंकंप्रजायेत कविभिःतत्परित्यजेन
युज्येतएवंसर्वत्रयोज्यं क्वचिद्दृष्टिद्दृरेतेषामनर्थकादिदोषाणामप्यदोषतास्टष्टेष्मिता ६ अरूढेनुपयुक्तं० अ
रूढेतत्प्रतीतावापंनेयदनुपयुक्तमनुपयोगिभवति निःप्रयोजनंभवति तदनर्थकदूषणमुच्यते यथोदाहरणो
पन्यासे अहंविनायकंवंदे [illegible] लंबोदरमितिनामांतरमनर्थकंहितुरितिचअनर्थदूषणमु

संस्कृतंस्वर्गिणांभाषाशब्दशास्त्रेषुनिश्चिता प्राकृतंतज्ज्ञतत्तुल्यदेशादिकमनेकधा २
अपभ्रंशस्तुयच्छुद्धंतत्तदेशेषुभाषितं यत्तद्भेदेरुच्यतेकिंचिदौकिकमितिस्मृतं ३
छंदोनिबद्धमर्थंदृष्टमितिद्वाभ्यांत्रयंहिधा पद्यमार्यांतदन्यच्चगद्यंमिश्रंचतद्वयं॥ ४
अदुष्टमेवत्कीर्त्यैस्वर्गसोपानपंक्तये परिहार्यानतोदोषान्तानेवादौप्रचक्ष्महे ५
अनर्थकंश्रुतिकटुव्याहतार्थंमलक्षणं स्वसंकेतप्रकृतार्थंमप्रसिद्धमसंमतं ६
याम्यंयच्चप्रतीतेयंपदंतत्रप्रयुज्यते क्वचिदिष्टाचविद्वद्भिरेतेषामप्यदोषता ॥ ७
अरूढेनुपयुक्तंयतदनर्थकमुच्यते यथाविनायकंवेदलंबोदरमहंहिनु ॥

च्यते ८ निष्ठुरा० यत्पदमत्यंतंनिष्ठुराक्षरंस्यात् बुधैर्विद्वद्भिस्तत्पदंश्रुतिकटुवर्णेइतिसूक्ष्मेक्षिकयाकथितं यथाहमेवं
मन्ये इयंकाचिन्मनोहरास्त्रीस्रष्टाविधात्राएकाग्रमनसासतासावधानचेतसा सतानतुनिश्चयेन निर्मितामि
नोहरत्वात् अत्रस्रष्टेयमितिनिष्ठुराक्षरदोषः ९ व्याहतार्थंयदि १० इष्टार्थंप्रतिपादयितुमीप्सितार्थंतस्यबाधकंयद
र्थांतरंतदर्थंयंतत्प्रतिपादकंपदंव्याहतार्थमुच्यते यत्पदमिष्टार्थंनदिशतमर्थांतरंचाभिधत्तेतत्व्याहतार्थमि
तिभावः हेभूपाल भूतलस्योपरितोपृथिवीतलस्योपकारेत्वमेवरतइतिशब्दार्थः अथच भूतानांप्राणिनां

MEMORIAL

लोपोमारणंतस्यहितोकरेत्वैणत्वमेवरतइत्यनिष्टार्थः ९० शब्दशास्त्र० ११ यत्पदंशब्दशास्त्रव्याकरणविरु
द्धंस्यात् तत्पदमलक्षणमुच्यते यथेंद्रःश्वेभ्यः विनयतिविभूतः मानिनीनांसगर्वस्त्रीणामहंकारविध्वंसकः
अत्रविपराभ्यांजेःइतिव्याकरणसूत्रेणात्मनेपदेप्राप्तेविजयतीतिपरस्मैपदप्रदानमिति व्याकरणविरुद्धं ११॥
स्वसंकेतप्र० १२ तत्संकेतप्रकृतार्थइष्टंस्यात् ज्ञेयात्प्रतिपाद्यात् यदर्थांतरंभिन्नोर्थस्तस्यवाचकंयत्पदंभवति
यथाःयंशैलपर्वतः पुष्पितेर्वानरध्वजैरर्जुनवृक्षविशेषैर्विभात्यत्रयोज्ञेयोर्जुनवृक्षविशेषः तस्मादर्थांतरंपांड
वोर्जुनस्तस्यवाचकंवानरध्वजेतिपदंनपुनरर्जुनवृक्षस्यअतःस्वसंकेतप्रकृतार्थोमिदं १२ ॥ रामंजयराम॥ ७॥

निष्ठुराक्षरमत्यंतंबुधैश्रुतिकटुस्मृतं एकाग्रमनसामन्येस्रष्ट्रयंनिर्मितायथा॥ ९॥
व्याहतार्थंयदिष्टार्थबाधकार्थांतराश्रयं रक्षत्वमेवभूपालभूतलोपरितोसदा॥ १०॥
शब्दशास्त्रविरुद्धंयत्तदलक्षणमुच्यते मानिनीमानुदग्लनोयर्भेंद्रविजयत्यसौ ॥११॥
स्वसंकेतप्रकृतार्थज्ञेयार्थांतरवाचकं यथाविभात्यैतिलोयंपुष्पितेर्वानरध्वजैः ॥ १२॥
यस्यनास्तिप्रसिद्धिस्तत्प्रसिद्धंविदुर्यथा राजेंद्रभवतःकीर्तिश्चतुरोदंतिवारिधीन् १३

यस्यनास्ति० १३ यस्यशब्दस्ययस्मिंनर्थेप्रसिद्धिर्नास्तिविद्वांसः तत्प्रसिद्धंविदुः तथाहेराजेंद्रभवतःतवकीर्तिः
चतुरोवारिधीन् समुद्रान्हंतिगच्छति अत्रहनहिंसागत्योः इत्येनधातुर्नाहंतेः संपन्नेपिगमनार्थेप्रसिद्धत्वात्
गगमनार्थप्रयोगः॥ १३ शास्त्रमप्यर्थमा० १४ अर्थमाख्यातुंवक्तुंशक्यंसमर्थमपियत्सर्वशास्त्रेषुसंमतंनस्यात्तदसं
मतं यथात्यध्याहारःरवेःसूर्यस्यांशवोकिरणास्तमोजमंधकारकर्दमंशालयंत्यंसेभःपानीयान्नातमुत्पनमंसो
जंकर्दममितिव्युत्पत्यानामलिंगे परविद्वद्भिरंभोजशब्दःकमलविषये कथितःसंमतःनपुंके १५ यत्रत्रानुचितंत्य
ज्यं० १५ यत्रत्रस्थानेऽनुचितमयोग्येतत्संमतंत्याज्यस्मृतं यथाचष्टादयित्वाइत्यनुचितंपूजयित्वेतियोग्यस्क

प

रान्पुरः प्रान्यंक्षिपामीत्यस्य पक्षमुद्दोकनीकरोमीतियुक्तं १५ पदात्मकत्वा०१६ यत्रवाक्येतदोषाः पददोषाः संतिकु
तः वाक्यस्यपदात्मकत्वात्पदसमूहो वाक्यंकथ्यते तथायेतुदोषाः अपदस्थाः पदेष्ववर्तमानावाक्यदोषाश्चभव
ति अधुनासांप्रतंतान्दोषान्ब्रूमहेजल्पामः १६ खंडितंव्यक्तसंबंध०१७॥ एवंविधंखंडितादिकंवाक्यदुष्टंभवति
१७॥ वाक्यांतरप्रवेशेनेति १८ वाक्यमुक्तिरंतरालेऽन्यवाक्यप्रवेशेनविछिन्नंतत्खंडितंस्यात्तद्यथाजिनः
स्वामीवोयुष्मान्पातुरक्षंमुख्यंवाक्यं इदंयजिनं सदारक्षोतीदमपरंवाक्यांतरं १८ संबंधपदं १९ परस्परसंबधि
नांपदानांदूरत्वेसतिव्यक्तसंबंधंकथ्यते २ यथार्हतामग्रेःश्रीवृषभः वोयुष्मभ्यंसंपदंदद्यात् कथंभूतोऽर्हतामा
द्यः तत्वानिज्ञाता १९ शब्दार्थौयत्र०२० यत्रशब्दार्थौतुलाविधतावितरसमितौतुल्यमानावितरजनभवतः यथावि

शक्रमप्यर्थमाख्यातुंयेनसर्वज्ञसंमतं असंमतंतमोभेत्तृ नक्षात्पत्यंशवोरवेः १४ यस्मात्रानुचितंतद्वि
तत्रयाम्यंसमंतथा १५ छादयित्वाकरान्पुष्पैः पुरोधान्यंक्षिपाम्यहं १५ ॥ पदात्मकत्वाद्वाक्यस्य
तदोषाः संतितत्राहि अपदस्थातुयेवाक्यदोषास्तान्ब्रूमहेधुना १६ खंडितव्यक्तसंबंधमसमि
तमपक्रमं छंदोरीतियतिभ्रष्टंदुष्टवाक्यमसक्रियं १७ वाक्यांतरप्रवेशेनविछिन्नंखंडितं
मतं यथापातुसदारक्षस्वामीयमिद्रक्षोतिवोजिनः १८ संबंधिपरदूरत्वेव्यक्तसंबधमुच्यते ॥
यथाद्यःसंपदंदद्यात्तादेयात्त्वानिवार्हतां ॥१९ ॥ ७. राम राम

विपुलेवक्षनीरसमिते भवतः यत्रतथाशब्दार्थोसमानेनभवतः तद्वाक्यंवाक्यविदोविदुरसः उरसमितभूमि
मित्याहुः २० मानसोक०२१जिनः वीतरागः वोयुष्मभ्यंतमसः अंधकारस्यरिपुः सूर्यस्तस्यविपक्षोराहुस्तस्यरा
हुदेत्यअरिर्विष्णुस्तस्यविष्णोः प्रियालक्ष्मीदिशतुकिंलक्षणोजिनः मानसोकाः मानसेमानससरोवरेओकः
गृहंयस्यासोमानसोकाः मानसोकाश्चासोपतच्चपक्षीचमानसोकपतत्तराजहंसः एवयानंवाहनंयस्य

सतथासचासोदेयश्चबृत्पात्रस्यासनंकमलंतद्वद्विशिष्टलोचनेयस्यसतथा २१ अपक्रमं०२२ तदपक्रमंगतानुक्रमंभवेत्
यत्रप्रसिद्धक्रमलंघनंक्रियतेयथास्मात्वादेवान् पूजयित्वागुरून्वंदित्वाभोक्तव्यमितिक्रमः २२ यत्काव्यंछंदशास्त्र
विरुद्धंभवति निह्रिश्चिनंतत्छंदोभ्रष्टंकथ्यतेयथासजिनपतिर्जयति अथवाजयतुकिंभूतःसपरब्रह्मस्वरूप
स्यमहानिधिः अत्रश्लोकेचतुर्थपादेपंचमंलघुसर्वत्रइत्यादिश्लोकलक्षणंनास्ति २३ रीतिभ्रष्टमनि०२४
यत्रपद्येप्रारब्धायावैदर्भीरीतिः गौडीरीतिप्रमुखायाःरीतेरनिर्वाहोभवेत्तत्तद्रीतिभ्रष्टंस्यात् यथासश्रीमान्

शब्दार्थौयत्रतुलाविपुलाविवसंमितौ तदसंमितमित्याहुर्वाक्यवाक्यविदोयथा २० मानसोकः
पतद्ग्रहदेवासनविलोचनः।तमोरिपुविपक्षाप्रियंदिशतुवोजिनः २१॥ अपक्रमंभवेद्यत्रप्रसिद्धक्रमलंघ
नं यथाभक्त्याकृतस्नानोगुरूनदेवांश्चवंदते २२ छंदःशास्त्रविरुद्धंयच्छंदोभ्रष्टंहितथ्यथा ॥
सजयतिजिनपतिः परब्रह्मनिधिः २३ रीतिभ्रष्टमनिर्वाहोयत्ररीतेर्न बंधया जिनोजय
तिसश्रीमान्निंद्यामरवंदितः २४ पदांतविरतिप्रोक्तं यतिभ्रष्टंबुधैर्यथा नमस्तस्मैजिनः स्वामि
नेसदानमयतेर्हते ॥२५ सक्रियापदहीनंयत्तद् सक्रियमुच्यते यथासरस्वतीपुष्पैःश्रीखंडैर्घुसृणैस्तवैः २५
जिनोजयति किंभूतःसदिंद्रादिदेववंदितः यथात्रप्रथमपादेसमस्तपादत्वात्वेदसंरीतिः द्वितीयापदभूयः स
मासत्वात्गौडीरीतिः २४ पदांतविरतिः विभक्त्यंतंपदं पदांतः पदमध्येविरतिर्यत्रतद्धतपदंपदांतविरतिः
स्यात् बुधैर्यतिभ्रष्टंप्रोक्तं ७ यथातस्मैनमयेनमः किंभूतायतस्मैजगतांस्वामिनेतथायपुनः० अर्हतेपूज्याय०
अत्रस्वामिनेपदंपदमध्येचयतिक्षतिः कृताइति २५ सक्रिया०२६ यत्काव्यंसक्रियापदेनविहीनंस्यात् तत्काव्य
मसक्रियपदमुच्यतेयथाउद्यहंसरस्वतीदेवीपुष्पैःश्रीखंडैः चंदनैः घुसृणैः कुंकुमैः स्तवैः स्तोत्रैरर्चाकीर्तीति
क्रियोक्ताप्यते।२६ देशःकालः२० २७ सुधीःकाव्येषुएवंविधानर्थान्नवध्रीयात् किंभूतान् देशःदेशका

६ ति

लादिषुविरोधिनः इत्यादिविशेषप्रवेशेचैत्रस्य०२८ प्रशमिनोमहात्मानः असमशरपातैः निरुपमबाणप्रहारैः बालद्वि प
कुलंकलभसमूहंकरिपोनभरंविध्यंइत्यागमविरुद्ध१ कसतिचैत्रमासस्यप्रवेशे सतिकिंविशि०प्रवेशेफुल्लविकसि
ताःकुटजाः रक्तविशेषास्तेषांरात्रिःपरंपरात्तयस्मिताःहसिताः दिशोयस्मिन्सतथातस्मिन्निति कालविरुद्धं
२ पुनःकसतिमार्तंडेसूर्येप्रचंडेसतिकिंभूतेहिम०हिमानांकणाःतैःसमानमुष्मतापःसहश्वतेनोयस्यसतथाअ
स्मिन्नद्रव्यविरोधीदं३ किंभूतंद्विपकुलंमरुस्थलीसरोवरेजलक्रीडार्थेसमागतदेशविरुद्धमिदं२८ अस्यक्षोणि
पतेःनृपस्याकीर्तये०२९ अथविशिष्टकारणसद्भावे सतिविरुद्धानप्यर्थान्निबध्नीयादितिदर्शयतियथानैषधकाव्य
मध्ये अस्यक्षोणिपतेरित्यादिकिलत्यहंसंभावयामि अस्यक्षोणिपतेःनृपस्याकीर्तयअपयशांसिमुक्तलोकानामर्थो
तंवैकल्यानांप्रकरेणसमुहेनगीयंते कीदृश्यःआकीर्तयःपरार्ध्यसर्वोत्कृष्टासंख्यातीतापिपरयाप्रकृष्टसंख्यया न
लक्ष्मीकृताःयथाप्रज्ञाचक्षुर्भिर्योगिभिरवेक्ष्यमाणाविलोक्यमानंयत्तिमिरंतत्प्रख्यातत्सदृशाःअतिमलिनइ

देशकालाग्निमावस्थाइत्यादिषुविरोधिनः काव्येष्वर्थान्निबध्नीयाद्विशिष्टकारणंविना॥२७
प्रवेशेचैत्रस्यस्फुटरात्रिस्मितदिशिप्रचंडेमार्तंडेहिमकणभोसंनोष्मसहसि जलक्रीडा
यातंमरुसरसिबालद्विपकुलंमदेनाधंविध्यंसत्यसमशरपातैः प्रशमिनः॥ २८॥

त्यर्थः किंभूतेनमुक्तानांप्रकरेणबंधोदरात्जातेनकुगीयतेइत्याहकूर्मरमण्या ... २९ घंपयस्तस्यो वछप्याःयत्
दधेःसमुद्रस्योधसितटे अत्रमुक्तानांप्रकरस्यगानमयुक्तंपरार्ध्योत्कृष्टासंख्येवनास्ति तृयालक्ष्मीस्त्रियतेअर्क
र्तयःतेनाकिंकुर्वंतीत्याशंक्याहतेनाअष्टमंस्वरंकलयताइतिगानेसप्रवरचराः नाष्टमःस्वरइतिकिंकल्पतेकूर्मरमण्याःदुग्धमेवनास्ति
ब्धतस्यादधिःकुचतटमनेनहेतुनाकविःइतिवक्ति। अस्यराजेंद्रस्याः ...कीर्तयः संत्येवनकेनचिदुद्गीयंतेइति ६
२९। इतिदोषविष०३० सदासर्वदाविबुधैर्विद्वद्भिः काव्यममृतमिवास्वाद्यते किंभूतंकाव्यमितिपूर्वोक्ताःदोषाःत

एवविषानिर्घृणतेनेषांनिपेकैः सिंचनेनेमिश्रीमांवेरकलंकितमद्भूषितमुज्ज्वलंनिर्मलंकवीनांहृदयंवसागरः तस्मादु ६
त्थितममृतमपिविषाकलंकितंविबुधैर्वैरागेव्यलेउज्ज्वलंचभवतिसागरोत्पन्नंच३० इतिश्रीवाग्भट्टालंकारेद्वि
तीयपरिछेदश्चूरिः२ अदोषावपि०१ इदानींसांप्रतंवक्ष्यंयथायुक्तिअथवायथाशक्तिज्ञानगुणान्ब्रूमः जल्पामः
किमर्थमभिव्यक्तयेप्रकटीभावाय येगुणैर्विनादोषानिर्दोषावपिशब्दार्थौनिप्रशस्येते१ औदार्यसकोर्म०२ औ
दार्यहीनांगुणानांक्रमेणदशनामानिज्ञातव्यानि२ अथचैतेषामौदार्यहीनांगुणानांलक्षणोदाहरणैःक्रमेणाह
पदानामर्थ०३ तदौदार्यगुणस्मृतः१ यदेवंविधानांपदानांआधानंभणितंक्रियतेकिंभूतानांपदानामर्थस्योक्त

अस्यक्षोणिपतेःपरार्ध्यपरयालक्ष्मीकृताःसंख्ययाप्रज्ञाचक्षुरवेक्ष्यमाणतिमिरप्रख्याकिला
कीर्तयःगीयंतेश्वरमष्टमंकलयताजातेनबंधोरात्मूकानांप्रकरेणकूर्मरमण्यादुग्धोदधेरो
धसि२९ इतिदोषविषनिर्घृणैरकलंकितमुज्ज्वलसदाविबुधैः कविहृदयसागरोत्थितममृ
तमिवास्वाद्यतेकाव्यं३० इतिश्रीवाग्भट्टालंकारेद्वितीयपरिछेदः२ अदोषावपिशब्दार्थौ
प्रशस्येतेनयैर्विना तानिदानींयथाशक्तिब्रूमोभिव्यक्तयेगुणान्॥१॥ ॥

वरूपनः चारुत्वप्रधानत्व इत्यपरैः परैस्तैरेमिलितानांमिश्रीकृतानां३ अथऔदार्यस्योदाहरणंदर्शयति गंधम
विघ्राजित४ अत्रैरवतकेश्रीगिरिनारपर्वतेश्रीनेमिनाथः चिरंतपांसिचकारक्षतवान् किंभूतैरैरवैकेक्रीडा न
योग्यपर्वते किंकृत्वाराज्यमपास्यत्यक्त्वा किंभूतंराज्यंगंधंगंधहस्तिभिः विघ्राजितं धामगृहंयस्मिन्तत्त
थापुनः किंलक्ष्म्यालोलांबुजमिवछत्रंयस्मिन्तेनथात्रगंधशब्देनभानांचारुत्वंप्रतिपादितं४ क्रीडाशब्देनगि
रेः चारुत्वंप्रतिपादितं४ बंधस्ययद०५ यद्बंधस्यावैषम्यंभवतिसाबुधैः समता२ उच्यतेयत्तस्येबबंधस्योज्ज्व
ल्यंभवतिउद्भटत्वंस्यात्सुकुमारतानामागुणः स्यात् समतायामुदाहरणमाहकुचकलश०६ केनचिन्नेत्रेणक

चस्याचिद्दृष्टपूर्वायाः कामिन्याः स्वरूपमवलोकनायखमित्रंप्रहितंसचतांदृष्ट्वा प्रत्यागात् तेनचसपृष्टः सा-
कीदृशीतिसऊाह हेमित्रत्वंकथयतांक्रियंतचचेतसितुयद्धृदयेकथंव्यज्ञयामिप्रकटीकरोमिकिंभूतामसदृश
महिमानंनिःसमानमहिमानंनान्येनचसक्तनाउपमेयार्जन्योपमेयांतांकांयस्यांगंयद्गंप्रशंसावाहृद्यंतस्यासं
गिनीहारयष्टीलतासज्जनघटाप्यनिःसरंतीलावण्यधारामनुहरतियदंगासंगिनीहारयष्टी असदृशमहिमानंतामन्योपमेयां
कथयकथं महंनेचेतसिव्यंजयामि॥ ६ राम॥ ७॥ ९॥ ९॥

कचिदपिसांसारिकैसौख्येनासक्तः उव्यामूढः किंकुर्वन्शांतंनिरंतरंसंततंतपःकुर्वन्रचनायाउत्पटत्वाक्रां
तिरियं३।७ यद्नेयत्वम०८ यदर्थस्यवस्तुनअनेयत्वंरूपमत्यंयेनत्वंगम्यत्वंयत्रानुक्तोप्यर्थःबलाद्गम्य
ते तदर्थस्यनेयत्वंतद्भिन्नमनेयत्वमेतायतार्थस्ययत्राक्षरैरेवप्रतिपादनंसाऽर्थव्यक्तिः ५ ज्ञेयाअर्थोदा
हरणमाह हेराजेंद्रतवसेनारेणनासर्वेलुनेआष्टादितेसतिदिवारात्रिरभूद्रजनिरजनि८ ॥इतिअर्थो०९
यत्र स्टतितीयमर्थोपकल्पंसबोधत्वंसाप्रसतिःप्रसन्नताउच्यते यथोदाहरणं जिनःकल्पद्रुमइवाभाति

शोभते किंभूतः वांछितार्थफलप्रदोभवति९॥ समाधिर्य०१० यदन्यस्यवस्तुनःधर्मंअन्यवस्तुनः धर्मंअन्यवस्तु
निनिवेशःसमाधिः ६ यथोदाहरणंअरिस्त्रीणामश्रुभिर्नृपस्ययशः पल्लवितंपल्लवनंहिलतानधर्मः साचयशसि
निवेश्यते॥ श्लेषोयत्रपदानि०११ यत्रपदानिपरस्परंस्योतानीवप्रोतानीवस्युः एतावतासमापन्नीवस्युः
सश्लेषोज्ञेयः समासभूयस्त्वंसमासबहुलत्वंआलोगुणोज्ञेयः ततोजःगद्येषतिसुंदरमतिशोभावहंभवति११
फलैरेवसाहारः प्रथममपिनिर्गत्यसदनादनासक्तः सौख्येकचिदपिपुराजन्मनिकृती नृपःसेनश्रांतं
ननुवनभुविश्रीफलस्तैरखंडैःखंडेशोश्वरमकृतपदार्चनमसौ ७ यद्नेयत्वमर्थस्यसार्थ
व्यक्तिः स्मृतायथा त्वत्सैन्यरजसालुप्तसूर्यारात्रिरभूदिवा८ सटित्यर्थार्पकत्वंयत्प्रसतिस्तो
च्यतेयथा कल्पद्रुमइवाभातिवांछितार्थप्रदोजिनः९ ससमाधिर्यदन्यस्यैनिवेश्यते॥

यथा यथाश्रुभिररिस्त्रीणांराज्ञःपल्लवितंयशः१० श्लेषोयत्रपदानिस्युःस्यूतानीवपरस्परं ओजः
समासभूयस्त्वंतद्गद्येषतिसुंदरं११ मुदायस्योद्गीतंसहसहचरीभिर्वनेचरैर्मुहुः श्रुत्वा
हेलोद्धतधरणिभारंभुजबलं१२ हरेरुच्छद्भोकुरनिकरहंभात्पुलकिताश्वमत्कारोद्रे
कंकुरुशिखरिणस्तेपिदधिरे१३ समरानिरस्फरद्गिरिनरेंद्रकरिनिकरशिरः सरससिं
दूरपूरपरिचयेनेवारुणकरतलोदेति॥ १४ ७ ७ ॥

अथोदाहरणमाह मुदायस्योद्गीतं०१२ तेपिकुलशिखरिणःकुलाचलाः चमत्कारेणाश्चर्येणेदृक्मुल्लासंदधि
रेधृतवंतः किंकृत्वायस्यनृपस्यभुजबलंश्रुत्वा किंभूतंभुजबलंसहचरीभिः कामिनीभिः सहवनचरैः मुदा
हर्षेनउद्गीतंपुनः किंभूतंलीलोत्पाटितपृथ्वीभारंकिंभूताः शिखरिणः पुलकिताः रोमांचिताःदरंईषदुद्भूछतः
निःसरंतः येदर्भांकुरास्तेषांसमूहस्तस्यदंभात्छलात्॥१२॥ ७ राम॥ ७ ॥ ७

अथवाग्यथोनोगुणंदर्शयति समरा०१३ इतिगद्यंसंग्रामांगणेस्फुरदरिनरेंद्राणांहृत्समूहकुंभस्थलावलं विसरस सिंदूरपूरस्यपरिचयेनेवउद्गतरक्तमुक्तहस्तेजयश्रीर्दोलयतिइति१२ सरमार्थ०१३ यदर्थस्यपदानांचसरसत्वंमधुरत्वं भवति तत् माधुर्यमुक्तंबुधैः९ यदनिष्ठुरासरत्वंसकोमलासरत्वंभवतीदंसोकुमार्यंकथितं१०।१४अथमाधुर्यो दाहरणंदर्शयति फणमणि०१५ कुंडलिन्याः पद्मावतीदेव्याः करसरोजेकुंडलीसर्पः किमितिकिमर्थं किंभूतःकुं डली फणरत्नाकांति श्रेण्यास्यूतः प्रेंतःलक्षणयाव्याप्तः चंचत्प्रधानः निचोलः कंचुकोयेनसतथा यदिउरसि हृदयेविशदहारस्यारतांनिर्मलाहारवद्यिस्तीर्णतांउज्झितान्यः प्राप्तुवन्भवति तर्हिकुचकुलशनिधानस्यर

गद्यं सरसार्थपदत्वंयत्तन्माधुर्यमुदाहृतं अनिष्ठुरासरत्वंयत्सोकुमार्यमिदंतथा॥१४

फणिमणिकिरणालीस्यूतचंचंन्निचोलकुचकलशनिधानस्थे वरक्षाधिकारी उरसि
विशदहारस्यारतामुज्झितानः किमितिकररुहेकुंडलीकुंडलिन्याः॥१५॥ राम्॥
प्रतापदीपांजनरातिरेवदेवत्वदीयः करवालएषः नोचेदनेनद्विषतांमुखानिश्यामाय
मानानिकथंकृतानि१६गुणैरमीभिः परितोनुविद्धंमुक्ताफलानामिवदामरम्यं देवीसर
स्वत्यपिकंठपीठे करोत्यलंकारतयाकवित्वं१७॥इतीश्रीवाग्भट्टालंकारेतृतीयपरिछेदः३

क्षाधिकारीवस्यात् तत्तद्वर्णैर्युज्यतेकरकमलेयंकिमितीतिसंदेहः अन्नपदानामर्थस्यचमाधुर्यं१५ अथसोकु मार्यंदारणमाह प्रतापदी०१६ हेदेवएषत्वदीयः करवालः खड्गः प्रतापदीपस्याजनसमूहएवचेत् यथयंकरवा लः अंजनराशिरूपएवनोतदानेनंरवज्रेन द्विषतांवैरिणांमुखानिश्यामायमानानिकथंविहितानि१६अथसर्वेषां गुणानांशब्दमगत्वमाहगुणैरमीभि०१७ देवीसरस्वत्यपिकवित्वमलंकारतयाअलंकारहेतवेकंठपीठेकरोतिकं ठेनोच्चरतीतिभावः किंभूतंकवित्वममीभिः पूर्वोक्तैः दशभिः गुणैपरितः समन्तेनानुविद्धंसहितंकिमिवमुक्ताफ

नारामतैवंदपिदामगुणैर्दवरकैरनुवृत्त्यंशांतंस्यात् अलंकारंचकंठेक्रियते १७ इतिवाग्भटालंकारेतृतीयपरि छेदः दोषैर्मुक्तं० अहंतंअलंक्रियाणामुच्चयंसमूहंब्रूवे येनालंकारसमूहेनोज्झितंरहितंवचः वचनंनआभा तिनसंशोभन्ते किंभूतंवचः दोषैरनर्थादिभिरष्टभिर्मुक्तमपिगुणैरोदार्यादिभिर्युक्तमपि किमिवस्त्रीरूपमिव यथास्त्रीरूपंदोषैर्व्रणादिभिर्मुक्तं गुणैःसद्गुणादिभिर्युक्तमपियेनालंकारसमूहेनविनानभाति१ चित्रं१ वक्रो क्ति०२ अप्रस्त०३ इतिपंचभिः श्लोकैः अलंकाराणांनामानिज्ञातव्यानि यथाक्रमंप्रथमेएतेचित्रादयः चत्वा रिंशदन्यलंकाराः शब्दालंकारास्त्रयः ४।१ इतिजात्यादयः पंचत्रिंशः ३५ यथालंकारास्त्रयः६ यत्रांगसंग०७ ॥ ॥

दोषैर्मुक्तंगुणैर्युक्तमपियेनोज्झितंवचः स्त्रीरूपमिवनोभातितंब्रुवेलंक्रियोच्चयं॥१॥ राम्॥
चित्रंवक्रोक्ति२ नुप्रास३ यमक४ श्चान्यलंक्रिया५ अर्थालंकृतयोजाति६ रूपमारूपकंतथा७
प्रतिवस्तूपमाभ्रांतिमानास्तेपोथसंशयः दृष्टांतव्यतिरेकौचापह्नुतिरुत्प्रेक्ष्ययोग्यता३उत्प्रे
क्षार्थांतरन्याससमासोक्तिर्विभावना दीपकातिशयौहेतुपर्यायोक्तिमाहितं ४ परिवृत्तिर्य
थासंख्यंविषमश्चसमोक्तिता विरोधोवसरः सारः संकरश्चास्समुच्चयः ५॥ ॥

यत्रालंकारेअक्षरैः कृत्वाचरूपकल्पनाक्रियतेकिंभूतैरक्षरैः अंगैः अवयवैः संधिभिः संधानैश्च२ तद्रूपैः सुरूपैः तत्चित्रंनामालंकारः स्यात् कःसतिप्रसंगोसत्यांस्फुटलिंगत्वेसति१ चपुनःतत्रापिचित्रंस्याद्यत्चित्रंदाश्च र्यकृदकस्वरादिकंस्यात्१ अथचित्रस्योदाहरणान्याह जनस्यनयन०८ सज्जिनोनःअस्माकंपुण्यैर्यदि [illegible] स्यात् नःवारं२ एनःपापंछिन्नत्तुकिंभूतोजिनः इनःस्वामीपुनः किं० भाविकजेस्यनयनस्थानेध्यानःश ब्दः सिद्धांतरूपोयस्यसतथाएतावतापरमेश्वरस्यवचनेनैवजनः मार्गीमार्गंपश्यतिपुनः किंपीनंस्थूलज्ञानंध्या नमयबोधनंयस्यसतथाएतावताज्ञानंपीनंलोकालोकप्रकाशकत्वात्ध्यानंचपीननिश्चलत्वात् ८ इतिषोडश

इत्येकमल्लं १गोमूत्रिकाचित्रं एतदाकारचित्रं अर्धआश्चर्यरूपचित्राणिगणनरगणवर०हेशममयहेतिनत्वंजयस
र्वोत्कर्षेणवर्तस्व गणाः गणाःनराः मनुष्याःतेषांगणः समूहस्तस्यवरेमनोवांछितंतस्यकरतेरीउत्कृष्टकर्तारो
चरणोयस्यसतथातस्यसंबोधनंक्रियते हेगण०परपदंमोक्षपदंतस्यशरणगाः जनाः लोकास्तेषांपथोमार्ग
स्यकथक हेकरपरिहितहेगतमदहेगताहंकारगजस्यहतिनःकरः शुंडादंडः तद्वद्यमल्लः श्यामवर्णः भयमेव
घनं निबिडंघनंतद्वद्दहनः वैश्वानराबतारः ९ ॥ इतिएकस्वरचित्रंमूलस्थितिम०मएवंविधोविटः चूर्दि
व्यसनीनरः कस्यकुलीनस्यसेव्यस्यात् अपितुनकस्यापि किंलक्षणस्यकुली०पथिमार्गेसदाचारेतिष्ठतः

अप्रकृतप्रशंसास्यादेकावल्यनुमापिच परिसंख्यातथाप्रश्नोत्तरंसंकरएवच ॥ ६ ॥
यत्राङ्गसंधितद्भेदैरक्षरैरेवकल्पना सत्याप्रसतोक्तचित्रंतच्चित्रंचित्रकृच्चयत ७॥
जनस्यनयस्थानध्वानएनंछिनत्तिनः ८ पुनःपुनर्जिनः दीनज्ञानध्यानधनःसनः८
इतिषोडशदलकमलगोमूत्रिकाचित्रंच गणेनरगणवरकरतरचरणपरपदशरण
गतनपथकथकअमदनगतमदगजकरयमलशममयजयभयघनवनदहन ९ ॥

इतिएकस्वरचित्रं किंरूपोविटः मूलस्थितिंमूलाचारंमधः कुर्वन्पुनः किंगताक्षरैः मूरेर्वैः पात्रैः जुष्टः सहितः अ
इकारमात्रामुत्केरूतेसचटः मूलस्थितिंमूलाचारंवृक्षं पथिकस्यसेव्योभवतिकिंभूतः चटवृक्षः मूलस्य
स्थितिमवस्थानंअधः पातालेकुर्वन्पुनः किं० गतआदित्यक्षरंयेभ्य रत्नानितेः पात्रैः एतावतापात्रैः जुष्टः
सहितः पथिकस्यकिंभूतस्यकुलीनस्यकोर्थिव्यांलीनस्यपुनः किंभूतस्यतिष्ठतः प्रयाणंकृत्वाअवस्थितस्य
१० विटपदादिकारमात्रोच्युतकं धर्माधर्मविदः०११ गुरूणांवचनेनिष्ठाःनरानरकेनरकंगतोदुःखिताग
तेतिकिंभूताः धर्ममधर्ममिवविंदंतिजानंतीतिधर्मीधर्मविदः साधूनांसत्पुरुषाणांपक्षसमुदायः तस्यपा

तेनसमुद्यताः सोद्यमाः। बिंदुच्युतंककृतेगुरूणांवचेनेनिष्ठाःतत्पराःपुरुषाःहेनरहेमनुष्यकेदुःखितोयाति अपितुन
केपिकिंभूताः धर्माधर्मविदः धर्ममधर्मविदंतीतिधर्मीधर्मविदः साधूनांपक्षपातेसाहाय्येसमुद्यताः सावधानाः ११
चंचनपदाद्बिंदुच्युतंककाकुकंक०१२ राज्ञीमतीपरित्यौमहाकाव्येसमुद्भवर्णनेयंश्लोकः एवंविधः समुद्भवर्तते
कः सारसकारीकाकुर्ध्वनिविशेषोयेषांतेककाकवः एवंविधाः कंकाःजलपक्षिणः तथाकेकामयूरध्वनिः अंके-
चिन्नेयेषांतेकेकाताःएवंविधाःकेकिनोमयूराः केकाश्चबाकाश्चतेषामेकमद्वितीयंकुः स्थानंयःसमुद्रः सकका

इतिएकस्वरचित्रं। मूलस्थितिंमधः कुर्वन्पात्रैर्जुष्टोगताक्षरैः विटः सेव्यः कुलीनस्यतिष्ठतःपथि
कस्यसः१० विटपदादिकारच्युतंकंघट इति धर्माधर्मविदः साधुपक्षपातसमुद्यताः गुरु
नांवंचनेनिष्ठानरकेयांतिदुःखिताः ११ चंचनपदाद्बिंदुमात्राच्युतकं ककाकुकंककेकों
ककेकिकोंकेकंकुः ककः उकुकोंकः काककाकः ऋकाकुकेकुकांककुः १२ एकव्यंजन
चित्रं कुर्वन्दिवाकराश्लेषंदधच्चरणडंबरं देवयोश्चाकसेनायाः करेणुः प्रसरत्यसौ १३
करेणुपदात्। कारच्युतकं प्रक्तवादपरंवाच्यमुपादायोत्तरप्रदः संगश्लेषपदेनाहय
त्रयकोक्तिरंवसा१४॥ ॥ राम ॥ जयराम ७ राम राम

कुकंककेकोंककेकिकोंकेंककुः केनवायुनाउपलक्षितंकंपानीयंयंत्रसकंकः प्रस्तावात्उपचारेणककः समु
द्रोज्ञेयः २ अकुअकुत्सितेकंपानीये ओंकाग्रहयेषांतेअकुकोंकसः नचेतकाककावायसाः जलवायसाइत्यर्थः
तेषामकाः मातरोयस्मिन् सअकुकोंकः काककाकः३ ऋकांचेदानींकाकवः वक्रोक्तयः ताः कुकतिजन्यंती
तिऋकाकुकुकः एवंविधः कोब्रह्मात्मासंकेउत्संगे यस्यसतथाएतावतानअर्थोहेवविष्णुः तस्यकुः भूमिस्थानं
विष्णोसमुद्रशायित्वात् १२ इतिएकव्यंजनंचित्रं ॥ कुर्वन्दिवाकरा१३ ॥ हेराम ॥ रामजयराम ॥ ७॥

हेदेवहेयुष्मत्सेन्यस्यासोकरेणुः हस्तेनप्रसरतिकिंकुर्वन्करेणुः दिवाऽऽकाशेनसहकराश्लेषंशुण्डादंडाश्लेषंअथवादिवाकरस्यसूर्यस्यआश्लेषंकुर्वन् पुनः चरणानामाद्यंधनस्थूलत्वात् अथककारच्युतकल्पेसेनायाःरेणुरजःप्रसरति किंकुर्वन्रेणुः दिवाकरस्यश्रीसूर्यस्यआश्लेषमाच्छादनंकुर्वन्चपुनः रणस्यसंग्रामस्यवैरंदधत्॥१३॥ ॥ इतिकरेणपदात्ककारच्युतकं मल्लनादपरं०१४ यत्रोत्तरस्तावप्रस्तावात्प्रस्तावापन्नादर्थात् अन्यंवाक्यमर्थंलात्वा भंगेनशब्दखंडनेनश्लेषपदेनचोपसर्गार्थेवाचिनाशब्देनएकेनेवाहब्रूतेसावक्रोक्तिरेवएवशब्देनसंश्लेषालंकारोनइत्यर्थः उदाहरणमाह नाथमयूरो०१५ काचित्स्त्रीकेकिनंनृत्यंतंदृष्ट्वाप्रियंप्रतिप्राह नहेनाथमयूरोनृत्यति सःप्रियः भंगश्लेषतामाहहेप्रिये किन्नरकंकिंपुरुषकंरंगवदनोमयूः एतावतामयूः शब्देनकिंनरकस्यउरोलंदयंतस्यनृत्यमेव

नाथमयूरोनृत्यतितुरगाननवक्षसःकुतोनृत्यंननुकथयामिकलापिनमिहकंकन्यापी
प्रियेकेकिन॥१५ भर्तुःपार्वतिनामकीर्तयनचेत्वांनाऽऽश्लिष्याम्यहंक्रीडाऽऽलोनशिवेति
सत्यमनघंकिंतेश्रृगालःपतिः नोस्थाणुःकिमुकीलकोनहिपशुस्वामीतुगोस्तागवांहो
ल्लारेवलनकर्मणीतिविजयागौर्यंगिरिःपातुवः॥१६॥

कुतः प्रियाह नन्वहंकलापिनंकथामिकलापःमयूरपिछभारोवियतेनस्यसकलापीतां प्रियःप्राहहेप्रिये अत्रस्थानंकंशुकंखल्वपतिजल्पतिइतिकलापेसकोरितः०१६ अथश्लेषोदाहरणमाह भर्तुःपार्वती०१७ हेल्लारेवलतीति किंविजयामाहहेपार्वतिःभर्तुःनामकीर्तयकथयचेन्नकीर्तयिष्यसितदाऽनेनकीडाकमलेनत्वांनाऽऽश्लिष्यामि गौर्याहशिवःईश्वरः विजयासहास्यंआहनघेहेनिष्पापेसत्यंसत्यियंकरोमिहंशिवःश्रृगालःउच्यतेसकिं श्रृगालोनवभर्तागौरीसःतोषमाहहेसखेएवंतुशुकंनकिंतुस्थाणुः स्थाणुशब्देश्वरवाचीविजयाप्राह स्थाणुशब्देनकीलकउच्यतेसकिंनवभर्तागौरीप्राहनहिकिंतुपशुस्वामीपशुपतिः विजयाप्राहतुइतिवितर्केगवांगोप्ता

DR BHAU DAJI MEMORIAL

गोपालःसकिंनवभर्तादतिसखिगिरः वाण्यःअपूर्वोक्तआद्येनेवार्थांतरविचारणात् श्लेषवक्रोक्तिः१६ अथानुप्रासलक्षणंभेदानाह तुल्यश्रुत्यक्षरा०तुल्यानाश्रुतिश्रवणंआकर्णनंयेषांतान्यक्षराणिवर्णास्तेषामावृत्तिः पुनः आगमनंसाअनुप्रासकथ्यते किंभूतोऽनुप्रासः स्फुरंतोदीप्यंतोगुणाःऔदार्यादयः यस्मात्तसस्फुरद्गुणः गुणाह्यिअनुप्रासेनदीप्यंते सचानुप्रासोद्विधाछेकानुप्रासो१७ वृत्त्यनुप्रासश्च२ तत्रथेकानुप्रासः अतत्पदः स्यात् तान्येवपूर्वोक्तानिपदानियत्रससदृशः ननत्पदअतत्पदः भिन्नपदइत्यर्थः वृत्त्यनुप्रासश्चतत्पदःस्यात् १७ छेकानुप्रासश्चलक्षणं अलंकलंक०१८ काचिद्विरहिणीचंद्रंप्रतिप्राह हेचंद्रकरप्रसरहेलयातवकिरणविस्तारणलीलयाअ

अनुप्रासभेदानाह तुल्यश्रुत्यक्षरावृत्तिरनुप्रासस्फुरद्गुणः अतत्पदः स्याच्छेकानांलाघवांत
त्पदश्चसः१७ अलंकलंकशृंगारकरप्रसरहेलया चंद्रचंद्रीशनिर्माल्यमसिनस्पर्शमर्हसि१८
रणेरणविदोहत्वादानवांदानवद्विषां नीतिनिष्ठनभूपालभूरियंभूस्त्वयाकृता १९ त्वंप्रिया
चेच्चकोराक्षिस्वर्गलोकसुखेनकिं त्वंप्रियायदिनस्यान्मेस्वर्गलोकसुखेनकिं २० एक
त्रपात्रेस्वकलत्रचक्रेनेत्रामृतंविवितमीक्षमाणः पश्चात्पपौसीधुरसंपुरस्तान्ममादकश्चिपदुर्भूमिपात्रः२१
संभृतंकलंकएवशृंगारोयस्यसतथा तस्यसंबोधनं त्वंचंद्रीशनिर्माल्यमसिवर्तसे चंद्रीशस्यशिवस्यनिर्माल्यविधरसऽतः स्पर्शनिऽर्हसिस्पृष्टुंयोग्योनभवसि अन्यदपिईश्वरनिर्माल्यंनस्पृश्यसे अन्यस्यकलंकोदूषणंहेचं द्रतवचात्यंतनिकृष्टस्यसएवभूषणं१८ अथत्यागानुप्रासोदाहरणंपद्येदेआह रणेरणविदो०१९ कश्चित्कामयकृतिमाह हेभूपालहेपृथिवीपतेइयंभूः०१९ पृथिवीभूस्त्वयाकृताकिंकृत्वारणेसंग्रामेरणविदः संग्रामनिपुणान्दानवान्दैत्यान्कंसादीन्हत्वाविनाश्य किंभूतेनत्वयादानवांद्विषांवैरिणा१९ अथपादेनत्यागानुप्रासोदाहरमाह त्वंप्रियाचेच्चको०२० सुगमं एतेषुपूर्वोक्तेषुसर्वेष्वंत्यानामेववर्णानामावृत्तिः

उक्तासंप्रतिकिंचिद्भेदेषिवर्णानांतुन्यूनश्रुतित्वात् अनुप्रासःस्यादितिदर्शयतिएकचपात्रे २१ कश्चिदर्थेंदुभूमिपालः
यादवराजासीधुसंमर्घं पश्चात्पपौविवतिस्म पुरस्तात्पूर्वमेवममाद उन्मादंप्राप्तवान् अत्रहेतुगर्भितविशेषण
माह किंकुर्वन्एकचपात्रे एकस्मिंभाजनेस्यकलत्रस्यवदनंप्रतिविधिनंनेत्रस्यामृतप्रायंहर्षकारीईक्षमाणःपश्यं
न् एतावताकलत्रवक्त्रस्यावलोकनादेवप्रथमंउन्मादंप्राप्तःमद्यंपश्चात्पपौ २१ अथयमकलक्षणोद्देशंआह ॥
स्यात्पादपदवर्णानां २२ पादेपदवर्णानामावृत्तिः पुनःभिण्णनयमकंस्यात् यत्रस्यचतुर्थांशः पादःकथ्यते वि
भक्त्यंतंपदंवर्णाअक्षराणिएतेषांचरणानामपिआवृत्तिः द्विधाभवतिएकासंयुताभिलिताः सलग्नाः अपरासं
युता असंमिलिताएतावतायमकस्यषड्भेदास्युः तत्राद्विविधमपियमकंत्रिप्रकारंएकमादिगोचरंयमकं
स्यात्पादपदवर्णानामावृत्तिः संयुतायुता यमकंभिन्नवाच्यानामादिमध्यांतगोचरः २२
दयाचक्रेदयाचक्रे सतांतस्माद्भवान्वितः३ यशक्रेसमुद्रांसेनेहारहारगौरसदारोरगारेः समा
नांगकांतेः २५ द्विषामुद्धतानांनिहंसित्वमिंदो मुदंमोधराणांमुदंमोधराणां ॥ २५
पादस्यप्रथमाक्षरैः पदंद्वितीयमध्यगोचरं पादस्यांतरालवर्तिवर्णविषयंतृतीयमंत्यगोचरंपादस्यप्रांतवर्णवि
षयं ३ एतावतायमकस्यस्फुटाअष्टादशभेदाः भवंतिचिरंवर्णादीनांसंयुतासंयुतत्वेनान्यपिबहवोभेदाः भवं
तिकिंभूतानांपादस्यादिवर्णानामभिन्नंपृथक्पाठयंअर्थायर्थांतरेतथांतेषां० एतावतालायनुप्रासस्ययमकत्वंनि
रस्तंनिराकृतं तस्यर्थस्यैक्यात् अतःउदाहरणाधिक्यं २२ अथयमकोदाहरणानिदर्शयति दयांदयां २३ इदंचतु
रक्षरंसोमराजीनामाछंदः हेराजन्भगवान्त्वंदयांचक्रेकृतवान्तस्मात्कारणाद्भवान्सतांसत्पुरुषाणांवि
त्तंद्रव्यंदयांचक्रेकृतवान् २३ यशक्ते० २४ हेराजेंद्रतेतवसत्प्रधानंयशः कीर्तिः समुद्रान् आरब्धगामिकिंभूतस्यतवस
हासर्वदासोरंदारिद्र्यंगृणातितीसदारोरगाः एवंविधाअरयोयस्यसतस्यपुनः किंतस्यतवउरगारेः गरुडस्य

पाठांतरेतुद्वितीयचतुर्थाक्षरः

इदंचसंयुतमाद्यमध्यांतपादगतेइत्यनेनार्धयमकं ॥ ८

समानानुत्यागांगकांतिः शरीरदीप्तिर्यस्यसतस्यरुचवर्णवर्णस्येत्यर्थः इदंचउक्षरंसोमराजीनामछंदः २५ द्विषामुद्धता
नां० २५ भोराजेंद्रत्वमुद्धतानांप्रचंडानांद्विषंविरिणांमुदंहर्षंनिहंसिविनाशयसि कस्यकेषामिंदइवधराणांयथा
इंद्रः उदंभोधराणांमुन्नतमेघानांमुदंहर्षंनिहंसि इदमपिषडक्षरंसोमराजीनामछंदः २५ विभातिरामा० २६ हेराजें
द्रतेतवरणस्यसंग्रामस्यविभ्रमासदेवसर्वदाविभातिशोभते किंभूतारणस्यप्रभाअतिरामाअतिरामाअ
तिक्रांतोरामोबलक्ष्मणस्यायत्रोवृद्धत्रातायपरासपुनः किं० परमास्वोत्कृष्टापुनः किं० रामारम्यामनोहराहेअ
जयन्हेविष्णुवद्भूतिनबलेनराजमानशोभमानसहदेवेनभाग्येनवर्ततेयत्तत्सदेवंएवंविधंतेजः राजतेजः प्रतापः ते
नार्जितमुपार्जितराजसुभूपुमानंसंभ्रमंपूजावाचेनससत्यसंबोधनंहेसदेवते २६ सारंगवय० २७ अथश्रीगिरि
विभातिरामापरमारणस्यसदैवतेजोर्जितराजमान विभातिरामापरमारणस्यसदैवतेजोर्जितराजमानः २५
सारंगवयसान्निध्यराजिकाननमयतः सारंगवयसान्निध्यदारुणंशिखरेगिरेः २७ अमरनगरस्मेरा
णांप्रपंचयतिस्मरत्करुचयेकुर्वाणानांबलक्ष्मरहसं इहसहस्करेरायाणीनांनरेशनगेन्वहस्मरतरुच
येकुर्वाणानांबलक्ष्मरहसं २८ ॥
नारिवर्णनं हेमित्रअयतः पुरस्तात्पश्यगिरेः गिरिनारिपर्वतस्यशिखरेस्थंगेकाननंश्चनमराजिविभातिस्मकिंभू
तंसारंगवयसांहरिणपक्षिणांनिधिनिधानरूपंस्थानंपुनः वयसांअरण्यसद्मानांसान्निध्येननेकद्रुमेणदारुणमनाकल्प
नीयं अथपाठांतरेव्याख्यागिरेश्रीगिरिनारस्यशिखरेवनमयतः पुरस्तात्वर्तते भातीतिविशेषंकीदृशंवनंसा
रंप्रधानंपुनः वयसांनामरण्यसद्मानांसान्निध्येनसमीपभावेनराजतेइत्येवंशीलं पुनः सारंगाणांहरिणानांवयसां
पक्षीणांचस्थानमितिशेषः पुनः निधिभिरुदारुणमरोद्रमनोरममित्यर्थः अथवासारंगवयसांनिधिरूपंस्थान
कमदारुणंचविध्यदारुणं २७ अमरनगर० २८ हेनरेशहेबलक्ष्मरहेवीर्यसमर्थेइहास्मिन्नगेश्रीगिरिनारपर्वते

१ इदंसंयुतमाद्यमध्यांतपादगते

बाणानांबाणवृक्षाणांकुभूमिः अमरनगरस्त्रीणांचवर्गस्त्रीणांदेवीनांहसंवेगंप्रपंचयतिविस्तारयतिमनोहरत्वात् कीदृशेनगेस्फरंतः शोभमानाः स्फुरत्करुणांकल्पवृक्षाणांचयंसमूहोयत्रसतस्मिन् कीदृशेअमर०सुरेंद्रैर्वैः सहसुरतरुचयेसंभोगाभिलाषायअन्यहंसर्वदाआयंतीनामागच्छंतिनांबाणवृक्षभूमिकामनोहरत्वात् देवीनांमार्गविघ्नमुत्पादयति पुनःकीदृशानामरमत्यर्थं बलहंधवलंहस्यंहास्यंकुर्वाणानांविदधतीनांएतावताअस्मिन्पर्वतेसुरैःसहसंभोगंकर्तुंदेव्यःसमागच्छंतीत्यर्थः २८आसन्नदेवा०२९अत्राशैलेपर्वतेइयंतद्यनांराजिः श्रेणिःनरराजइतिनकिंतुरराजोकिंभूतानांतद्यनांराजिःआसन्नदेवाअत्यर्थंसटत्वात्सनाअदूरदेवाः यस्याःसातथायत्रपर्वतेदिग्गतनागाःदिग्गजेंद्राःनदंतिदेवलाश्रयेकीडाकृतःआसन्वर्तंतेस्मकिंभूतेपर्वतेवानरराजराजिवानरराजेनवानरेंद्रेणराजिशोभमाने२९रंभारामाकुरु०३०हेअबकरक्ष

आसन्नदेवानरराजराजिरुचैस्तयानामियमत्रनोद्रौ रूढाकृतोयत्रदिगंतनागाः आसन्नदेवा
नरराजराजि २९ रामारंभोकुरबककमलारंभारामाकुरबककमला रंभारामाकुरबककमला
रंभारामकुरबककमला ॥ ३०

कश्चिन्नेमेएवंविधाकुरंभोरंभारामानांकदलीनामारामाणिवनानियस्यांसातथारंभाउपरसःपुनःकिंकमलारंभाकमलानांपद्मानामारंभःउत्पत्तिर्यस्यांसारामारमणीयाकुरबकैः वृक्षविशेषैःकमलाशोभायस्यांसातथारंभाउपरसः ताएवनार्योयस्याः साअकुत्सितापुनः किंभूताकुः अबकंबकपक्षिरहितंकं पानीयंमलतिधारयतीतिमलमलधारणेअरमत्यर्थंभैः नक्षत्रैः आईषत्रामाकबुरवर्णापुनः किंभूकुत्सितोरवकः शब्दोयेषांतेकुरुबकानकुरुबकाः कुरवकाअकुरवकाकमलाःहरिणाः यस्यांसातथा ३०॥ हारीतहारीत०३१एषः अद्रिः पर्वतः अंभः पानीयंधत्तेकिंभूतोद्रिः हारितैः पक्षिविशेषैः हारिमनोहारी किंभूतमंभः ततः विस्तीर्णं पुनः किंसेवालस्य सेवायांउत्कलसामंथराःहंसाः यत्रतंपुनः जंबालेकर्दमेजातंजंबालजंकमलमलमत्यर्थंतद्धानंदधत्किंभूतंजंबालजंबालमप्रोढंनवीनंपुनः किंभूतोद्रिः मंदा०मंदारवृक्ष

श्रीगिरिनारस्थाद्रिः वर्तते। किंभूताकुः

पुमंदआरवःअल्पशब्दोवायुर्यत्रसतथा ३१ नेमिर्विशाल०३२ अथानंतरंतत्राप्तास्तावेभूयः२ वारं२ श्रीनेमिः सूनेनसारथिनाचारुमनोहरंयथाभवतिस्मआइत्येवंरूपंजगदेचभाषेकिंभूतोनेमिः विशालनयनः विस्तीर्णनेत्रः नयेनन्यायमार्गेणनोदितःप्रेरितःश्रीर्यस्मिन्नन्यथाअभ्रांतः सत्यबुद्धिरूपविभवः वित्तंयस्यसतथाविगतोनष्टोभवःसंसारोयस्मात्सविभवः पाठांतरेपिप्राप्तोमहाजनगरात् महद्विष्णुनगरात्द्वारवतीतःतत्रोस्मिन्नगरानि श्रीगिरिनारिर्ख्यातेपात्पुनःजगत्कनाथस्त्रिभुवनेकनाथः ३२ यदुपतिकेषु०३३ तदिदंकपानीयमलमत्यर्थंविभातियदुपतिकेषुयस्यसभीपेषुसरलाःअवक्राउच्चैस्तराः सरलाःदेवदारवोवृक्षाः वर्ततेयद्यत्कलमनुलक्षीकृत्यहरिणा वायुनासहगेनहरिणामृगाःउच्चलंतिउत्प्लावल्येनभ्रमंतियत्रपानीयेरमालक्ष्मीरित्य

हारीतहारीततमेधुवंतेसेवालसेवालसहंसमंभः जंबालजंबालमलंदधानंमंदारमंदारवृक्षा
युरद्रिः ३१ नेमिर्विशालनयनोनयनोदितश्रीरभ्रांतबुद्धिविभवोविभवोथभूयः
प्राप्तास्तदेतिनगरान्नगरानितत्रसूतेनचारुजगदेजगदेकनाथः ३२ ॥

स्वयंदेहेनागत्यकमलपदंस्थानंआपलंभेपभवशाइतिवचनात् ३३ कांतारभूमो०३४ कांतास्त्रीरशेते
मर्त्तृिउन्मनिमार्गेवर्तमानेसतिमधोसर्वचरणगंइदमयुतंमाद्यपदगतं४इदमसंयुतंमध्यपदगतंसर्वत्र
रणगर्वसंतस्यप्रवेशप्रारंभेकांतारभूमोवनस्यभूमिकायांपिकस्यकामिनीनांकोकिलानांतारवाचंमनोरसवाणींसोढुंकाक्षमतेस्म अपितुनकाअपिकिंभूतस्यमधोः कांतानिमनोज्ञानिअरविंदानिकमलानियस्मिन्सतथा ३४ चकारसाहस०३५ हेसोत्साहहेसोद्यमहेराजन्सहिष्णोवैरिणांसंततिः श्रेणिः देन्यंहीनतांसंप्राप्तायद्विषांसंततिःयुद्धसाहसंहास्यंचकारचपुनः यात्वाभूपंप्रत्याह ३५ गिरांश्रूयते०३६ अत्रवने कोकिलाश्रूयंतेकिंभूताकोकिलागिरांवाणीनामरमत्यर्थंकोविदाः पंडिताः यतः यस्मात्कारणात्

धरंते चकारकृतवान्च पुनः धृतोल्लासासहर्षासती हसं

तद्वनंविस्फुरत् कोविदारंवर्तते विस्फरंतोविकसंतः कोविदाराः कर्णिकारवृक्षाः यस्मिन अत्रवनेमुनीनांलोकः तापसजनः
विदारनिः कलयंयथाभवतितथावसति चम्पुनः अत्रवनेव्याधचक्रंभ्रावेटस्यकुलंस्तोकः स्तनिवासंवर्तते किंभू
तंव्याधचक्रंवीन्पक्षिणः विदारयतीतिविदारं ३६ सिंधुरोचितलता०३७ अद्रेः गिरेस्तटमुपेत्यअगत्यकिंनरैः गीयते
किंभूतंगिरेस्तटंसिंधुराणांहस्तिनामुचिताः योग्याः लताः वल्यस्तासुश्रेष्ठाः प्रधानाः सल्लक्यः सल्लकीवृक्षाः य
स्यांसासिंधुरोचिताग्रसल्लकीएवंविधासिंधुर्नदीतयारोचितंशोभितंपुनः किं० कंदैः वृक्षविशेषैः राजितः कंदराजितं

यदुपांतकेषुसरलासरलायदनुत्रुतिहरिणाहरिणा तद्दिवंविभातिकमलंकमलंपदमे
यत्रपरमापरमा ३३ कांतारभूमोपिकुकामिनीनांकांतारवाचाक्षमतेस्मसोढुं कांतारतेशोध
निवर्तमानेकांतारविंदस्यमधोःप्रवेशे ३४ चकारसाहसंयुक्तेधृतोल्लासाहसंचया देन्यंत्वा
साहसंग्राह्यहैंसोत्साहसंततिः ३५ गिरांश्रूयतेकोकिलाकोविदारंयतस्तद्वनंविस्फुरत्को
विदारं मुनीनांवसत्यत्रलोकोविदारंनचव्याधचक्रंस्तोकोविदारं ३६॥ सिंधुरोचितलताग्र
सल्लकीसिंधुरोचितमुपेत्यकिंन्नरैः कंदराजितगद्दश्रीः गीयतेकंदराजितमद्रेस्तटंगिरेः ३७

पुनः किं० कंदराभिः गुहाभिर्जितागद्दश्रीर्मंदिरस्यशोभायेनतत्तथा ३७ वसंतसरो०३८ अत्रास्मिंशैलेपर्वते २
कः सिद्धादेवविशेषः कलंमधुरंगीतंगानंनकरोति अपितुसर्वः करोत्येवकीदृशेशैलेकलंकोज्झितकानने
वनस्यकलंकरूपेवृक्षविशेषेवर्जितसर्वेत्यर्थः अत्रशैलेजनः वसन्सरोगोसव्याधिःनकश्चित्क्व
दिचवर्ततेतहापरंकेवलंसरोगोराजहंसोवर्तते सरसिसरोरोगघ्नीतिसरोगः ३८ जुहुर्वसंते०३९ वसंतमा
सेवारणाःहस्तिनःसरसीसरोवरंनजुहुर्नतत्यजुः पिकानांकोकिलानांसरसाः कर्णसुखदाः अथवामधु
राः नवाःअपूर्वाःरवाःशब्दाः वभुश्चकासिरेतथाचकास्त्रीमोहनकोविदाःसुरतपंडिता बकुलान्वृक्षविशे

षान्विलोकयंतीसतीकंसंनआरुअपितुसर्वेपिरसंप्राप्नेवकथंयथाभवतिविदारकंनिःपुत्रंभवतिनिःपुत्रायाः संभोग
क्षमत्वात् ३१ इतिअसंयुतआद्यंतपादांतयमकं वरणाप्रसून०५० वर्णाःवृक्षविशेषाःवर्तंतेकिंभूताःवरणाप्रसूननि
करपुष्पसमूहएवआवरणमाच्छादनंयेषांतेतथा वृक्षाःअलीनांभ्रमराणांपटलींश्रेणींवहंतिकिंभूतांपटलीमलि
नांश्यामवर्णां अत्रपर्वतेसरसः सरोवरस्यनिकटेसमीपेशिखिजातयः मयूरादुत्पन्नः शब्दोभातिकिंभूतारवः सरसः
॥४०॥ यथायथा०४१ यथाहिनि स्यदुर्जनस्यविभवः द्रव्यंमहत्तमः प्रचुरतमः अस्यदुर्जनस्यविभवस्यधनस्यसर्व

वसंतसरोगोत्रजनोनकश्चित्पंसरोगोयदिराजहंसः गीतंकलंकोनकरोतिसिद्धः त्रैलोक्यकलंकोज्झि
तकाननेस्मिन् ३८ जुहुर्वसंतेसरसीनवारणाः वभुपिकानांसरसानवारणाः मेरंचकामोहनको
विदारकंविलोकयंतीबकुलान्विशारदं३९ वरणाःप्रसूननिकरावरणामलिनांवहंतिपटलीमलि
नांतरवःसशात्रशिखिजातरविःसरंसश्चसातिनिकटेसरसः ५० यथायथाहिनिस्यविभवः
स्यान्महत्तमः तथातथास्यनायेनस्पर्धयेवमहत्तमः ५१ दासतिदास्यतिकोपादास्यतिसति
कर्कशान्शापं ददातिभवतित्यनर्थो भवत्र तिमिनलेनबडकत्वं ५२ कुलंतिमिभयादत्रकरेणू
नांहीनेव्यति नदीव्यतिकरेणूनांप्राणिनांगणनापिका॥ ५३॥ छ. छ. ॥

येवसंबंधेणैवमहदुत्कृष्टतमःअज्ञानभूमूर्खत्वंजायते ५१ दास्यतिदास्यति०५२ दासीकर्मकरोऽतिकोपात्
भवतित्वयिकर्कशान्आसमंतादृश्यति क्षपतिसतिशापंदास्यति ततःअनर्थोभवतिस्यात् तेनकारणेनहेब
हुकत्वंतिमितोभवतिश्लोभव॥५२ कुलंतिमिभ०५३ अत्रास्मिन्नदीव्यतिकरेणवाःआस्यानिकरेणूनांह
स्तिनीकुलंतिमिभयात् मत्स्यभयात्तन्नदीव्यतिजलक्रीडांकरोत्यणूनांक्षुद्राणांप्राणिनामपिकागणनाअ
पिनकार्या॥ ५३॥ रामजयराम्॥ छ. छ. रामजयराम्॥ छ. छ.

गंगाप्रभवत् श्लो०५५ गगांधाइदंगांगंतच्चांबुपानीयंतद्वद्धवलानिर्मलाअंगस्याभाकांतिर्यस्यसतथा एतावताश्रीचं
द्रप्रभोजिनःअष्टदलकमलेपंचपरमेष्ठिध्याने:र्हतःधवलावर्णाःध्यायंतेअतएवोक्तंमुमुक्षूणांसाधूनांध्यान
गोचरस्यध्यानविषयःसज्ञानंकेवलज्ञानसहितःएवंविधसजिनःसतांसत्पुरुषाणांपापार्तिहरणायपापरू
तपीडास्योड्याक्रमयतु ४५ जगदात्मकीर्ति०४५ जयसिंहक्ष्माभृदधिनाथःश्रीजयसिंहदेवराजाधिराजोज
यतिसर्वोत्कर्षेणवर्तते किंकुर्वन्जगत्विश्वंआत्मीययशसाधवलंजनयत् उद्दाममुत्कृष्टंधामतेजोय
स्यसतथाईदृशोदोरवमुनएवपरिघःअर्गलायस्यसतथाप्रतापेनयूपेवसूर्यावतारा ४५ यामाकार्यते०४६

गांगांबुधवलांगाभोमुमुक्षुध्यानगोचरः पापार्तिहरणायास्तुसद्ज्ञानोजिनःसतां ॥ ४४ ॥ ४५
जगदात्मकीर्तिरुद्भंजनयनुद्दामधामदोःपरिघः जयतिप्रतापपूषाजयसिंहःक्ष्माभृदधिनाथः
मामाकारयतेरामासासामुदितमानसा यायामद्रूणघायानानाहेलामयान्मना ॥ ४६ ॥
स्वभावोक्तिःपदार्थस्यसक्रियायस्याक्रियस्यवा॥ जातिर्विशेषतोरम्याहीनत्रस्तार्भकादिषु ४८
वर्हावलीबृहल्लकांतिरुचोविचित्रभूर्यत्वचारुचितचारुचोविचित्रभूर्यत्वदुकूलालोलाः

सासारामास्त्रीमुदितमानसाहर्षितचित्तासतीमांआकारयतेयायामद्येनमद्येनानेनयानेनाहं
कारेणारूणाघायाआरक्तघायालोचनादिषुरक्तभूतत्वात् नानाविधाअनेकप्रकाराहेलालीलातन्मय
मानन्मुखंयस्यासा४६इतियमकोदृशमभिधायइदानीमर्थालंकाराणांक्रमेणकविलक्षणमुदाहरति॥
स्वभावोक्तिपदार्थस्य०४७ सक्रियस्याक्रियासहितस्याक्रियस्यनिश्चलस्यपर्वतादेःपदार्थस्यस्वभावोक्तिः
स्वरूपवर्णनजातिनामालंकारःस्यात् साविहीनेषुसिद्धसाधितीतिअर्भकादिषुबालादिषुवर्ण्य
मानाविशेषतोभाति ४७ अथोदाहरणं वर्हावली०४८ अत्रवनेशबर्यः भिल्ल्यःस्त्रियःस्वैरंक्रीडं

तिकिंभूतावर्हावलीमयूरपिच्छश्रेणिस्तद्वद्बृहुलयासांद्रयाकांत्यामेरवलया अथवाकांत्यादिस्यागोचनेनोपमंतेता
रूपयाविचित्रयापंचवर्ण्यायाभूर्यत्वचारुचितनिर्मितचारुप्रधानदुकूलवस्त्रलोला गुंजाबल्लेःगुंजाभिःग्रंथितगुंपि
तहारलतांसहेलंसलीलंरवेलगतयःसविसर्गतयः ४८ अथत्रस्नजात्कदाहरणं आरक्तनेत्रधोरण्यां०४९हेकु
रंगक्षीहेसीतेएषदशमुखोरावणः किंभूतःआरक्तनेत्रधोरण्याश्रेण्याःभीषणःरौद्रःदशवदनोत्करःमुखस
मूहःउल्लसितविंशतिभुजवनविनिवेशः ४९अथोपमायालक्षणमाह उपमानेन५० यत्रोपमेयस्यवर्णवस्क
नःउपमानेनदृष्टांतेनर्हःदृश्यंस्यात् साउपमाकथितालोकेःकृत्वाप्रत्ययैःआयिवदादिभिःअव्ययैरिवादिभि

गुंजाफलग्रथितहारलताःसहेलंरवेलंतिरवेलगतयोत्रवनेशबर्यः ४८ आरक्तनेत्रधोरणि॥
भीसणवयणकरोकुरंगछी उल्लसिवीसभुयवणविणीवेसोदसमुपहेरसो॥ ४९ ॥ ॥
उपमानेनसादृश्यमुपमेयस्ययत्रसा प्रत्ययाव्ययतुल्यार्थैसमासैरुपमानता ५० ॥
गत्याविघ्नमभेदयाप्रतिपंथाराजहंसायतेयस्याःपूर्णमृगांकमंडलमिवश्रीमत्तदेवाननंय
स्याश्चानुकरोतिनेत्रयुगलंनीलोत्पलानिश्रियातांकुंताग्रदंतीत्यजंन् जिनपतिःराजिमतींपा

सुत्यार्थैरनुकरोतीत्यादिभिःसमासैर्बहुव्रीत्यादिभिः ५० अथोदाहरणं गत्याविघ्नम०५१ जिनपतिःश्रीने
मिःवोयुष्मान्पातुकिंकुर्वन्जिनपतिःविश्वप्रसिद्धोराजीमतीत्यजंन् किंभूतांकुंदाग्रदंतीकुंदवदग्रदंताः
राजहंताःयस्याःसतामितिसमासोपमाःयाराजीमतीविलासमंथरयागत्याराजहंसीवाचरतीतिराजहंसा
यतेइतिप्रत्ययोपमा२यस्याःराजिमत्याआननंमुखंपूर्णोडुमंडलमिवश्रीमत्वर्तते इत्यव्ययोपमाःअयस्याः
नेत्रयुगलंलोचनयुग्मं३श्रियाशोभयानीलोत्पलानिअनुकरोत्यनुवदतीतितुल्यार्थोपमा४।५१पुनःक्षु
द्रदंतीचतस्त्रोत्कृपमादर्शयतिचंद्रवद्वदनं०५२ यस्याःराजिमत्याःचंद्रवदनंमुखंचंद्रवद्वर्तते इतिप्रत्ययोप

मा॰ यस्याः नेत्रेनीलोत्पलेइवर्तेतेइत्यव्ययोपमाः२ यस्याः ओष्ठः पक्वबिंबीफलंहसतिअनुकरोतितत्तोप्युत्कृष्टत्वात्
तुल्यार्थोपमाः३ किंभूतायाः यस्याः पुष्पधन्व॰पुष्पधन्वा कंदर्पतस्यधनुश्चापंतद्भ्रुवौयस्यासातथातस्यादतिसमा
सोपमा४।५२ मयभरियमाणवि॰५३हेरूक्षमगतवविरहेवियोगेतस्याः स्त्रियः मुखंसंकुचितंनिःश्रीकंजातमित्यर्थः
किंभूतस्यतवमरुभूतमानसस्यापिनित्यंदोषाकरस्यकस्येवकिंशशिनोविहरेकुमुदमिवयथाचंद्रस्यवियो
गेकुमुदंसंकुचितं किंभूतस्यशशिनः मृगभृतमानस्येसेमृगश्चेतमध्यस्यदोषारात्रौकराः किरणाःयस्यसत

चंइवहृद्यंयस्यानेत्रेनीलोत्पलेइव ॰पक्वबिंबंहसत्योष्ठःपुष्पधन्वधनुर्भ्रुवः५२ मरुभरि
यमाणस्यविनिद्रंदोसायरस्यससिप्पु लहविरहेतीइमुहंसंकुइयंसहयकुमुयंव ५३
तंन्नमहवीयरायंजिणिंदमुद्दलियदुट्ठयकरेसायं ग्नस्समणंवसरीरमणंसरीरंवरूपसन्नं५४
यदेवभवतःपादौप्रवत्याद्याविवाश्रिताः तेलभंतेद्रुतांभव्याश्रियंतइवशाश्वतीं ५५ ॥
आलोकनंचवचनंचनिगूहनंचयासांस्मरन्नमतत्वत्सरसं हृशत्वं ॥ तासांकिमंगपिशि
तास्रपुरीषयात्रंगात्रंविचिंत्यरूदशींननिराकुलोसि ५६ कलेवचंइस्यकलंकमुक्ताव
लीवोरुगुणप्रसन्ना जगद्वयस्याप्रिमंतंदधानाजैनेश्वरीकल्पलतेवमूर्तिः ५७ ॥

थातस्यअव्ययोपमाविशेषः५३ तंन्नमहवीरायं॰५५हेजनाःतंवीतरागंनमतकिंभूतंवीतरागंजिणंहंजयं
तिरागादोनितिजिनाःसामान्यकेवलिनस्तेषामिंद्रः स्वामीजिनेइस्तंतथा पुनःकिं॰उद्दलिय॰उद्दलिता
मर्दिताः दृढतराः कषायाः कामक्रोधाद्ययेनसतथातंयस्यभगवतःशरीरंमनोवत्रूपप्रसन्नंवर्तते
मनः शरीरवत्रूपप्रसंनंचवर्ततेइत्युपमेयोपमाअथवाअन्योन्योपमा॥२॥५४ यदेवभं॰५५हेदेव
हेपुरुषाःप्रवतस्तवपादौइवप्रवत्यादौत्वच्चरणौआश्रितास्तेपुरुषास्तेइवाद्भुतांश्रियंलभंतेतेसांअत्र

पाश्योःपाश्योरेवोपमानंतेषांपुरुषाणांतेषामेवोपमानमतश्यमनन्योपमाः५५आलोचनं॰५६ यासांसदृशां
सदृक्षनेत्रनारीणाममतवत्सरमालोकनंदर्शनंवचनमाभाषणंनिगूहनमालिंगनंच स्मरन्संस्तत्वंकृशोदुर्बलो
वर्तसेतासांसदृशमंगमेतिकोमलमांत्रेणपिसितंरसंअस्त्रंरुधिरंपुरीषममेध्यंतेषांयात्रंस्थानंगात्रंशरीरं
विचिंत्यकिंननिराकुलोसिकिंनसुखीप्रवसिइत्युपमेयानामालोकनादीनांसमुच्चयाद्रूपमेयसमुच्चयो
पमा५६ कालचंद्रस्यकलं॰५७जैनेश्वरीमूर्तिर्वितते किंभूतामूर्तिः कलंकमुक्ताचंद्रस्यकलेवसंपूर्णचंद्रम
सिकलंकंननएकस्यांकलायांपुनः उरुभिःगुरुभिःगुणैःप्रपन्नाआश्रिताकेवमुक्तावलीसापिगुरुणागुणेन
दवरकेनपवेत्राप्रोताभवति पुनः किंजगत्त्रयस्ययोछितंददातिकेवकल्पलतेवकल्पेपियोछितंददाति

विभिंनलिंगवचनंनाति हीनाधिकांचतां विबभंतिबुधाःक्वापिलिंगभेदंतुमेनिरे५८
हिममिवकीर्तिर्भवलाचंद्रकलेवातिनिर्मलावाचः ध्वांक्षस्येवचदृश्यंनभइवविस्त
तेविपुलं५९ क्षीरोदंगहृदीवप्रत्यक्षंप्रतिभासते रयोतइवसर्वत्रप्रतापश्चविराजते६०

अत्रएकस्याः मूर्तेरनेकोपमानयोगाद्रूपमानसमुच्चयोपमेयं॰अथवामालोपमेयं॥५७विभिंनलिंगवच॰५८
उपमारोषानाहबुधाःविद्वांसस्तामुपमामुपेयात् पृथगलिंगवचनंनाद्रियंतिचपुनःअतिहीनांअत्यधिकांच
ननबभंति क्वचिद्विबुधाःलिंगभेदंमेनिरेमन्यंतेस्म ५८ हिममिवकीर्ति॰५९हेराजेंद्रतवकीर्तिःहिममिव
धवलावर्तते कीर्तिशब्दःस्त्रीलिंगेहिमंचनपुंसकलिंगेवर्तते अत्रलिंगभेदःहेमंतवद्वाचोवाण्यः चं
द्रकलेवातिनिर्मलावर्ततेवाचःइतिबहुवचनंचंद्रकलाइत्येकवचनंअत्रबचनभेदःहेन्यतवदृश्यंद
ध्वांक्षस्येवकाकस्येवर्तेउपमानहीनंहेराजेंद्रतवयशःदृश्यंनभइवविपुलंविततंदृश्यते
वर्ततेचात्रोपमानाधिक्यंएवनाक्रियते५९ रामरामः ॥ श्रीः ॥ जयराम ७ श्रीः राम ७ ॥

व

मा॰यस्याः नेत्रेनीलोत्पलेइववर्ततेइत्यव्ययोपमाः२ यस्याः ओष्ठः पक्वबिंबीफलंहसतिअनुकरोतितत्तोप्युत्कृष्टत्वात्
तुल्यार्थोपमाः३ किंभूतायाः यस्याः पुष्पधन्व॰पुष्पधन्वाकंदर्पतस्यधनुश्चापंतद्भ्रुवोयस्यासातथातस्यादृतिसमा
सोपमा४।५२ मयप्रभृतिमाणवि॰५३हेराजन्गतवविरहेवियोगेतस्याः स्त्रियः मुखंसंकुचितंनिःश्रीकंजातमित्यर्थः
किंभूतस्यतवमहद्भतमानसस्यापिनित्यंदोषाकरस्यकस्येवकिंशशिनोविहरेकुमुदमिवयथाचंद्रस्यवियो
गेकुमुदंसंकुचितं किंभूतस्यशशिनः मृगाद्भुतमानस्येसेमृगश्चेतमध्यस्यदोषारात्रौकराः किरणाःयस्यसत

चंद्रवद्दृग्नंयस्यानेत्रेनीलोत्पलेइव ॰पक्वबिंबंहसत्योष्ठःपुष्पधन्वधनुर्भ्रुवः५२ मद्भप्रभृ
तिमाणसस्यविनिद्रंदोसायरस्यसशिप्र तुहविरहेतोइमुहंसंकुइयंसहयकुमुयंव ५३
तंन्नमहवीयरायंजिणिंदमुद्दलियदुट्ठयकरेसायं ग्गस्समणंवसरीरमणंसरीरंवरूपसन्नं५४
येदेवभवतःपादोभवत्याद्दविवाश्रिताः तेलभंतेद्भुताभव्याश्रियंतइवशाश्वतीं ५५ ॥
आलोकनंचवचनंचनिगूहनंचयासांरत्नमतत्वत्सरसं दृशत्वं ॥ तासांकिमंगपिशि
तास्त्रपुरीषयात्रंगात्रविचित्यसदृशींननिराकुलोसि ५६ कलेवचंद्रस्यकलंकमुक्ताव
लीवोरुगुणप्रसन्ना जगद्वयस्याप्रिमंतंदधानाजैनेश्वरीकल्पलतेवमूर्तिः ५७ ॥

थातस्यअव्ययोपमाविशेषः५३ तंन्नमहवीरायं॰५५हेजनाःतंवीतरागंनमतकिंभूतंवीतरागंजिणिंदंजयं
तिरागादीनितिजिनाःसामान्यकेवलिनस्तेषामिंद्रःस्वामीजिनेंद्रस्तंतथा पुनःकिं॰उद्दलिय॰उद्दलिता
मर्दिताःदृढतराःकषायाःकामक्रोधाद्ययेनसतथातंयस्यभगवतःशरीरंमनोवत्सप्रसन्नंवर्तते
मनःशरीरवत्सप्रसन्नंचवर्ततेइत्यमुपमेयोपमाअथवाअन्योन्योपमा॥२१।५५ यदेवभं॰५९हेदेव
हेपुरुषाःभवतस्तवपादोइवभवत्यादोत्वच्चरणोआश्रितस्तेपुरुषाकेइवाद्भुताश्रियंलभंतेतरांअत्र

पाद्योःपादयोरेवोपमानंतेषांपुरुषाणांतेषामेवोपमानमतद्रूपमनन्योपमाः५५आलोचनं॰५६ यासांसदृशां
सदृष्टनेत्रनारीणामद्भुतवत्सरमालोकनंदर्शनंवचनमाभाषणंनिगूहनमालिंगनंच स्मरेनसंत्वंशोदुर्बलो
वर्ततेतासांसदृशमंगेतिकोमलामंत्रणेपिसितंमांसमस्त्रंरुधिरंपुरीषममेध्यंतेषांपात्रंस्थानंगात्रंशरीरं॰
विचिंत्यकिंननिराकुलोसिविलक्षोभवसिइत्यमुपमेयानामालोकनादीनांसमुच्चयाइपमेयसमुच्चयो
पमा५६ कालचंद्रस्यकलं॰५७जैनेश्वरीमूर्तिर्वितते किंभूतामूर्तिः कलंकमुक्ताचंद्रस्यकलेवसंपूर्णचंद्रम
सिकलंकेनएकस्यांकलायांपुनः उरुभिःगुरुभिःगुणैःप्रपन्नाआश्रिताकेवमुक्तावलीसापिगुरुणागुणेन
दवरकेनप्रपन्नाप्रोतासभवति पुनःकिंजगत्त्रयस्यवांछितंदृशनाकेवकल्पलतेवकल्पेपिवांछितंदृशति

विभिंनलिंगवचनंनाति हीनाधिकांचतां विवभंतिबुधाःक्वापिलिंगभेदंतुमेनिरे५८
हिममिवकीर्तिर्भवलाचंद्रकलेवातिनिर्मलावाचः ध्वांक्षस्येवचदाह्यंनभइवविस्त
रवतेविपुलं५९ शनीवांगहदेवप्रत्यक्षंप्रतिभासते रवयोतइवसर्वत्रप्रतापश्चविराजते६०

अत्रएकस्याःमूर्तेरनेकोपमानयोगाद्उपमानसमुच्चयोपमेयं॰अथवामालोपमेयं२।५७ विभिंनलिंगवच॰५८
उपमारोषानाहबुधाःविद्वांसस्तामुपमामुपेयात् पृथगलिंगवचनानावभंतिचपुनःअतिहीनांअत्यधिकांच
ननवभंति क्वविद्विबुधाःलिंगभेदंमनेरेमन्यंतेस्म ५९ हिममिवकीर्ति॰५९हेराजेंद्रतवकीर्तिःहिममिव
धवलावर्तते कीर्तिशब्दःस्त्रीलिंगेहिमंचनपुंसकलिंगवर्तते अत्रलिंगभेदःहेमततववाचोवाप्यःचं
द्रकलेवातिनिर्मलावर्ततेवाचःइतिबहुवचनंचंद्रकलाइत्येकवचनंअत्रबचनभेदःहेनृपतवदाह्याद्
ध्यंवांक्षस्येवकाकस्येवर्तेउत्रोपमानहीनंहेराजेंद्रतवयशःदृश्यंनभइवविपुलंविस्तीर्णंदृश्यते
वर्ततेचात्रोपमानाधिक्यंएवनक्रियते५९ रामरामः ॥ श्रीः ॥ जयराम ७ श्रीः राम ७ ॥

व

अरुनीयंगह० ६० इयंशकनीग्रहेदीयप्रत्यक्षाप्रतिभासतेशोभते अत्रोपमानाधिक्यंचपुनःप्रतापः सर्वत्रक्षयेात इवविराजते अत्रहीनोपमादृश्यमपिनक्रियते ६० सफेनपिंड० ६१ अ ब्धिःसमुद्रोपवर्ततेकिंविशिष्टःसफेनापिं डैःशिशिरैःसहवर्ततेइतिसतथाप्रौढाः महांतःऊर्मयः लोलाः यस्मिन्सतथाकश्चंशार्ङ्गिविष्णुरिवउपमेयोः कृष्णत्वात्किंभूतोविष्णुः शंखवत्अत्राब्धेर्विष्णोश्चोपमा फेनपिंडस्यचशंखोपमा ऊर्मीणांचोपमानेविशेषणंनास्तीतिविशेषणहीनोपमा इत्थमपिनक्रीयतेतथाकरीवर्ततेकिंभूतोकरीश्वोतन्मदः श्रवन्मदः केवलारिदइवकिंभूतोवारिदः विकृत्वाधिक्यमधिकमत्राधिकोपमादोषः ६१ मुखंचंद्र० ६२ हेदेवतवमुखं चंद्रमिवालोक्यदृष्ट्वाक्षीणमिथ्यात्वसंपदांसम्यक्दृशीनामक्षीणिकुमुदंते कुमुदवदाचरंतिकिंभूतंमुखं चंद्रंचाल्हादकरंहर्षोत्पादकंमुखंनपुंसकं चंद्रःपुल्लिंगइतिलिंगभेदेप्युपमास्यादेवनक्रियते ६२ उत्प्रेक्षा

शफेनपिंडश्रौढोर्मिरब्धिःशार्ङ्गिवशंखवत् श्व्योतन्मदःकरीवर्षन्विपुलांनिववारिदः ६३ मुखंचंद्र
मिवालोक्यदेवाल्हादकरंतव कुमुदंतेमुदक्षीणक्षीणमिथ्यात्वसंपदां ६२ निजजीवितशंकरजा
ग्रत्कृतक्षतपंकयःशंकमिरेकरते कुपितस्मरहितप्रवाणगणव्रणजर्जराइवसरोजदृशः ६३
मध्येसमासोपमायांलिंगभेदंदर्शयति निजजीविते० ६३ सरोजवद्दृशोयासांतताससरोजनपुंसकेदृग्
स्त्रीलिंगेअत्रनपुंसकेस्त्रीलिंगयोःभेदस्यसमासेननिरोभूतत्वान्नदोषः सरोजदृशःस्त्रियःशंकमिरे कि
लक्षणानिजजीवितेशेनमत्रीकरजायेनरवेः कृत्वाकृतक्षतपंकयोयासांतास्तथा उत्प्रेक्षतेकुपितोयोसौ
स्मरः कंदर्पस्तेनप्रहितोयोबाणगणस्तस्यव्रणैःजर्जराइव

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

१६

अथरूपकेलिंगभेदंदर्शयति हस्ताग्रविन्यस्तकपोलदेशा० ६४ रोःपुल्लिंगेकंदलीस्त्रीलिंगेपुल्लिंगस्त्रीलिंगयोर्भेदस्यसमा
सेननिरोभूतत्वात् नदोषः कांचित्स्त्रीअवश्यनाथाकुपितभर्तृकादोःकंदलीभुजलतांनेत्रशरदस्रुसमूहैःशिषेचकिंभू
तायदेव हस्ताग्रविन्यस्तकपोलदेशा हस्ताग्रेविन्यस्तोन्यस्तःकपोलदेशोयायासातथाअतएवमिथःपरस्परंमिलद्दे
भवत्कंकणकुंडलयोःश्रीशोभायस्याःसा ६४ अथप्रतिवस्तूपमायांलिंगभेदंवचनभेदंदर्शयति बहुवीरे ६५ असौएक
श्रीनेमिय

हस्ताग्रविन्यस्तकपोलदेशामिथेमिलत्कंकणकुंडलश्रीः शिषेवनेत्रस्रवदश्रुवारैःदोःकंदलींकाचिदवश्य
नाथः ६४ बहुवीरेष्यसावेकोयदुवंशोऽद्भुतोभवत् किंकेतक्यांदलानिस्युःकरभोन्यखिलान्यपि ६५
उवंशेअद्भुतोऽजनिपरमोनमोजातः किंभूतेयदुवंशेबहुवीरेपिबहवोवीराःशूराः कृष्णाद्योयस्मिन् अत्रदृष्टांतः केत
क्यामखिलान्यपिदलानिसमस्तान्यपित्राणिसुरभीनिस्युःअपित्वन्येवकानिचित् भवंत्यत्रवंशस्यकेतक्षेपमानंवि
राणांचान्यदलोपमानंश्रीनेमेर्ध्वैरभिदलोपमानंवंशःपुल्लिंगेकेतकीस्त्रीलिंगेवीराः पुल्लिंगेदलानिनपुंसकालिंगेश्री
नेमिश्चएकएकसुरभिदलानिबहूनि एवंचप्रतिवस्तूपमायांलिंगभेदोवचनभेदश्चभवतिनदूषणं ६५ राम्॥जयराम्
अथरूपकभेदावाह रूपकंयत्र० ६६ यत्रसाधर्म्यात्सादृश्यादर्थयोरुपमानोपमेययोरभिदामैक्यंभवति तद्रूपकं
ततश्चसुःप्रकारंसमस्तंद्विधाखंडमखंडंचसमस्तमपिद्विधा ६६ तत्रपूर्वंसखंडंसमस्तमाहोदर्शयति ॥ कीर्णा
धिकारा० ६७ निशापिशाचीरात्रिराक्षसीकुतोपिस्थानात्त्यक्तरत्नपर्यटतिस्म किंभूताकीर्णांधकाराविस्ती
र्णांधकाराप्येवालकाःकेशास्तैःशालमानाःनिबद्धास्तारएवास्थिमणयोयायासतथा पुनःकिं० महांश्चुलूका

नांधूकानांध्वनयएवफेल्कृता ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥

रूपकंयत्रसाधर्म्यार्थयोरभिधानंवेत् समस्तंवासमस्तंवारखंडंचारखंडमेवया ६६ कीर्णधकारालकसालमा
नानिबस्थतारास्थिमणिःकुतोपि निशापिशाचीव्यचरद्दधानामहांत्युल्बूकध्वनिफेल्कृतानि ६७ संसारएष
कूपःसलिलानिविपत्तिजन्मदुःखानि इहधर्मएवरज्जुःस्तस्मादुद्धरतिनिर्मग्नान् ६८ राम्जयराम्
निफेल्कारास्तानिद्दधानाअचनिशामाराच्युपमानेनसहपिशाच्योपमानस्यसमासकारणात्समस्तंसंपूर्णपिशाची
धर्मकथनाच्चाखंडं ६७ असमस्तमुपमेयेनसहसमासरहितमखंडंसंपूर्णरूपकंदर्शयति संसारएष० ६८ एषः
संसारःकूपरूपोवर्तते अत्रकूपेविपत्तिःमरणंजन्मदुःखरूपाणिजलानि इहविस्वेनस्मात्कूपात्धर्मएवरज्जुःद्वरकः
निर्मग्नान् जनान्उत्धरत्यवसंसारेऽखिलकूपस्यारोपणाद्दखंडंसमासरहितत्वाच्चासमस्तं ६८ ५ ५ ५
अथसमस्तंसमासरहितंखंडमसंपूर्णरूपकंदर्शयति अधरंमुखेन० ६९ तरुणाःपुरुषाःनवकामिनीमुखचंद्रस्या
धरमोष्ठंमुखेनरुत्वारुचिकांत्यंनयनेनरुत्वा सुरभित्वंनासिकया परमादरेणयुगपत्समकालंनिपपुःपिबंतेस्म।
अब्जस्यपद्मस्येदमाब्जमत्रचंद्रमसःकश्चिद्धर्मोनप्रतिपादितइतिखंडं ६९ अथअसमस्तंखंडंरूपकंदर्शयति
अधरंमुखेननयनेनरुचिंचिरंसुरभित्वमाब्जमिवनासिकया नवकामिनीवदनचंद्रसमस्तरुणारसेनयुगपंनि
पपुः ६९ ज्योत्स्नयाधवलीकुर्वन्भूमंडलंसकुलपर्वतां निशाविलासकमलमुदेतिस्मनिशाकरः ७० अनुपात्ताविवा
दीनांवस्तूनःप्रतिवस्तूना यत्रप्रतीयतेसाम्यंप्रतिवस्तूपमानुसा ७१ बहुवीरेप्यसावेको० ७२

ज्योत्स्नयाधव० ७० निशाकरउदेतिस्म किंलक्षणःनिशायाःरात्रेर्विलासार्थंक्रीडार्थंकमलमिवक्रीडाकमलरूपः किंकु

अथअसमस्तंखंडंरूपकंदर्शयति जा।

र्वन्निशाकरःज्योत्स्नयाकांत्याअष्टकुलपर्वतसहितामुर्वीपृथिवींधवलींकुर्वन् ७० अथप्रतिवस्तूपमायालक्षणमा
ह अनुपात्तावि० ७१ यत्रयस्मिन्नलंकारेवस्तूनःप्रतिवस्तूनासहसाम्यंसादृश्येप्रतीयतेज्ञायतेसाप्रतिवस्तूपमाअलंका
रस्यादुरुःकस्त्यादिवोमिशब्दानामनुपात्तौसत्यामप्रणेसति ७१ अथास्यप्रतिवस्तूपमालंकारस्योदाहरणं बहुवी
रे० ७२ अत्रव्याख्याप्राग्वन्नेया ७२ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
अथचांतिमतोलक्षणमाह वस्तुन्यः न्य० ७३ यत्रालंकारेऽन्यत्रकुत्रापिवस्तूनितनुल्ययस्तूनःनिश्चयोजायेतसंभ्रां
तिमानलंकारःस्मृतः ७४ अथोदाहरणंहेमकमलंति० ७४ हेमसताक्षीतवमदनेहेमकमलमितिकृत्वानयनेलोचने
नीलोत्पलमितिकृत्वा चपुनःहसितेहास्येकुसुममितिकृत्वाभ्रमराणांश्रेणिःनिःपतति ७४ अथाक्षेपालंकारमाह
उक्तिर्यत्रप्रतीतीर्वा० ७५ यत्रालंकारेऽउक्तिःशब्देनप्रतीतिरर्थसामर्थ्येनप्रज्ञानं निषेधायजायते तमाक्षेपनाम्नालंकारमा
चक्ष ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

वस्तून्यन्यत्रकुत्रापितत्तुल्यस्यान्यवस्तूनः निश्चयोयत्रजायेतभ्रांतिमान्सस्मृतोयथा ७३ हेमकमलंतिवयणे
नयनेनिलुप्पलंतिपयसक्षि॥कुसुमंतितुहहसिएनिवडइभमराणरिंछोली ७४ उक्तिर्यत्रप्रतीतिर्वाप्रतिषेधाय
जायते आचक्षतेतमाक्षेपमलंकारंबुधायथा ७५ इंद्रेणकिंसयदिकर्णनरेंद्रसूनुरैरावणेनकिमहोयदितद्विषें
द्रःहंभोलीनाप्यलमलंयदितत्प्रतापःस्वर्गोप्ययंननुसुधायदितत्सुरीसा ७६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
तेकथयंति ७५ अथोदाहरणत्रयंदर्शयति इंद्रेणकिंसयदि० ७६ सयदिकरणनरेंद्रसूनुःश्रीजयसिंहदेवोवर्तते
तर्हिइंद्रेणकिं यदितस्यश्रीकलशनामधेयद्विषेंद्रोऽस्तितर्हिरैरावणेनकिं यदितस्यप्रतापोवर्तनेतर्हिहंभोलिना

वज्रेणकिं अलमत्यर्थं तंयदिसातपुरीअणहिल्लपतंनामिधानानगरीतर्हिननुनिश्चयेनायंस्वर्गोपिमुधा ७६ यस्या
स्तिनरक० ७७ यस्यपुरुषस्यमनःनरकएवकोडःउत्संगःस्तनविनिवासेवसनेरसिकंलीनमस्ति सज्जनःहिंसाजीवविधं
सः १ अनृतमलीकं २ स्तेयं ३ चौर्यंतेषुतत्परःसादरःसुतरामतिशयेन ७७ इच्छंतियेन० ७८ येपुरुषाःकीर्तिनेच्छं
ति येक्षणमपिकरुणांदयांनैवकुर्वंतितेपुरुषाः धनदाख्यश्रेष्ठिवत्मरणसमयेपिधनंददतिअपितुनद ॥ ॥

यस्यास्तिनरककोडनिवासरसिकंमनः सोस्तहिंसानृतस्तेयतत्परःसुतरांजनः ७७
इच्छंतियेनकीर्तिंकुणंतिकरुणांकुणंपियेनेय तेधणजरकु नरोदिंतिधणंमरणसमयेपि ७८
इदमेतदिदंवेतिसाम्यात्बुध्येहिसंशयः हेतुभिर्निश्चयेसोपिनिश्चयांतःस्मृतोयथा ७९

दत्यनोभयत्राप्यर्थस्यसामर्थात्काव्यव्याख्यायांछत्वानिषेधःप्रतीयते ७८ अथसंशयलक्षणमाह इदमेतदिदं ७९ इ
दंदृश्यमानमज्ञातंवस्तुएतदथवाइदमन्यत्साम्यात्सादृश्यादितिबुद्धेःसकाशात्संशयालंकारःस्मृतः इतीतिकिं इदंवा
एतत् अथेदमेतत्सएवसंशयोपि हेतुभिःनिश्चयेकृतेसतिनिश्चयांतोलंकारः स्यात् ७९ श्रीरामचंद्रः अथसंशयो
दाहरणं किंकेशपाश० ८० अनेनराज्ञावैरिणालक्ष्मीः केशेषुधृत्वाआकृष्यावर्तते तवकविःशंकते॥ हेराजन्भव
त्पाणिगतंहस्तागतंकृपाणंखड्गंदृष्ट्वाकवीनामेवंमतयः स्फुरंतिएवंकिमेषःकरवालःप्रतिपक्षवैरिणालक्ष्म्याःकिं
केशपाशःअथवाएषः करवालःकिंमतापानलधूमः ८० अथनिश्चयांतोदाहरणं इंद्रःसएषयदिकिं० ८१ ॥

सएषयदिइंद्रःस्यात्तदाभक्ष्णांनेत्राणांसहस्रेणकिंन अथयदिएषविष्णुःस्यान्नरासौचतुर्भुजःकिंनआःस्मृतंज्ञातमयं
ण णाग्रेश्रीकर्णदेवनृपसूनुःश्रीजयसिंहदेवोवर्ततेकिंतुपलक्षंचिरंतरास्यंदनस्यरथस्यध्वजेष्टतःउद्धरःउत्कटस्ताम्रचू
डःकुक्कुटोयेनसनथा ८१ अथदृष्टांतलक्षणमाह अन्वयव्यापनं० ८२ यत्रस्वार्थोमुख्यार्थस्तदर्थोदृष्टांतार्थः तयोःकि
उयथाकरणायेनान्वयव्यापनंतुल्यार्थव्यापनंभवतितमलंकारंबुधाःदृष्टांतइतिप्राहुः ८२ रामचंद्रराम्श्री

किंकेशपाशप्रतिपक्षलक्ष्म्याःकिंवाप्रतापानलधूमएषः दृष्ट्वाभवत्पाणिगतंकृपाणमेवंकवीनांम
तयःस्फुरंति ८० इंद्रःसएषयदिकिंनसहस्रमक्ष्णांलक्ष्मीपतिर्यदिकथंनचतुर्भुजोसौ आःस्यंदनध्व
जधृतोदुरताम्रचूडःश्रीकर्णदेवनृपसूनुरथंरणाग्रे ८१ अन्वयव्यापनंयत्रक्रियास्वतदर्थयोः
तत्दृष्टांतमितिप्राहुरलंकारंमनीषिणः ८२ पतितानांसंसर्गेत्यजंतिदूरेणनिर्मलागुणिनः इति
कथयन्जरतीनांहारःपरिहरतिकुचयुगलं ८३ केनचिद्यत्रधर्मेणद्वयोःसंसिद्धसाम्ययोः भवत्येक
तराधिक्यव्यतिरेकःसउच्यते ८४

अथोदाहरणंमाह पतितानां ८३ हारःजरतीनांस्त्रीणांकुचयुग्ममितिकथन् त्यजतीतिकिंनिर्मलागुणिनःपति
तानांसन्मार्गभ्रष्टानांसंसर्गेदूरेणत्यजंति हारोपिनिर्मलःगुणाद्वरकसहितजरतीनांकुचौपतितौ अत्रप्रथम
पादद्वयेमुख्योर्थःहारोदृष्टांतः ८३ अथव्यतिरेकलक्षणमाह केनचिद्यत्र धर्मेण० ८४ यत्रद्वयोर्धर्मिणोःकेनचिदे
केनपौरुषत्वादिना धर्मेणनिष्पन्नसमभावयोरेकतरस्यद्वयोर्मध्येएकस्याप्यधिकताभवतिसव्यतिरेकउच्यते ८४

अथोदाहरणं अस्त्वस्त्कपौरुषगुणाज्जयः ८५ जयसिंहदेवपृथ्वीपतेः चपुनः मृगपतेः सिंहस्यपौरुषपराक्रमगुणान्समानभावः अस्त्कभवतु २ इतिसमताएकस्यराज्ञः आधिक्यमाह किंत्वयंविशेषः एकतःराज्ञः सकाशात्प्रतिभटाः शत्रुस्कभटाः संग्रामंमुक्त्वावनंविशंतिअन्यंमृगपतिमशंकमानाः इतिव्यतिरेकः ८५ अथापह्नुतेर्लक्षणमाह नैतदेतदिदं० ८६ यत्रसादृश्यादित्यपह्नवपूर्वकमितिविद्यमानवस्तुनोऽपह्नवपूर्वकमुच्यते इतीतिकिं एतदिदंनहिनिश्चितमेतदिदं साइयंपेमंकृतिःस्यात् ८६ अथोदाहरणं० नैतन्निशायां० ८७ निशायांरात्रौशितंतीक्ष्णंशूच्यभेद्यमेतावतानिबिडमेतदंधकारं ननुकिंभूतमंधीकृतानिआलोकनानिलोचनानियेनतत्तथाकिंतुएषरेणुः

> अस्त्वस्त्कपौरुषगुणात्जयसिंहदेवपृथ्वीपतेर्मृगपतेश्चसमानभावः किंत्वेकतःप्रतिभटाःसमरंविहायसद्योविशंतिवनमन्यमशंकमानाः ८५ नैतदेतदिदंद्योतदित्यपह्नवपूर्वकं उच्यतेयत्रसादृश्यादपह्नुतिरियंयथा ८६ नैतन्निशायांशितशुच्यभेद्यमंधीकृतालोकनमंधकारं निशागमसमस्थितपंचबाणसेनासमुत्थापितएषरेणुः ८७ उपमेयंसमीकर्तुमुपमानेनयोज्यते तुल्यैककालक्रिययायत्रसातुल्ययोगिता ८८

किंभूतःनिशागमेसर्वरात्रिसमागमेसर्वलोकविजययाप्रचलितोसोपंचबाणःकंदर्पस्तस्यसैन्येनोत्थापितः ८७ अथतुल्ययोग्यतालक्षणमाह उपमेयंस० ८८ यत्रोपमेयंवर्ण्यवस्त्नोपमानेनसहसमीकरणायोज्यते कयातुल्यैककालक्रिययाएकस्मिन्कालेक्रियाएककालक्रियातुल्याचासौएककालक्रियाचतुल्यैककालक्रियातया सातुल्ययोग्यताभवति ८८

अथोदाहरणं तमसालुप्य ८९ हेगुरोस्साधुवर्त्मनायतिमार्गाणांप्रकाशनायप्रकटनायप्रभुतासमर्थताभानोःसूर्यस्यचपुनःतवसद्गुरोःदृश्यतेकिंभूतानांसाधुवर्त्मनां तमसांऽधकारेणपक्षेअज्ञानेनलुप्यमानानांसाधुवर्त्मनांप्रधानमार्गाणांगुरुपक्षेयतिमार्गाणामत्रदृश्यतेइतिवर्तमानकालस्येवक्रियासंबंधःउभयत्रापि ८९ अथोत्प्रेक्षालक्षणमाह कल्पनाकाचि०९० यत्रान्यथावर्तमानस्यवस्त्नः औचित्यात्योग्यत्वादन्यथा कल्पनाक्रियतेसाउत्प्रेक्षास्मृताकिंभूतादेवादिभिःशब्दैर्द्योतिताप्रकटीकृता ९०

> तमसालुप्यमानानांलोकेस्मिन्साधुवर्त्मनां प्रकाशनायप्रभुताभानोस्तवचदृश्यते ८९ कल्पनाकाचिदौचित्यात्यत्रार्थस्यसतोन्यथा द्योतितेवादिभिःशब्दैरुत्प्रेक्षासास्मृतायथा ९० नभस्तलेकिंचिदिवप्रविष्टाश्चकाशिरेचंद्ररुचिप्ररोहाःजगद्विलिल्यौसतःप्रमोदादंताइवध्वांतनिशाचरस्य ९१ उक्तसिध्यर्थमन्यार्थन्यासोव्याप्तिपुरःसरःकथ्यतेर्थांतरन्यासःश्लिष्टोश्लिष्ट इतिद्विधा ९२

अथोदाहरणंनभस्तलेकिंचि० ९१ चंद्रकांत्यंकुराःआकाशेकिंचिदिवात्मिवप्रविष्टाःप्रसृताःकेश्चकाशिरे शुशुभिरेउत्प्रेक्षते जगद्विश्वंगिलित्वाहर्षात्हसनात्हस्यवशतेवांधकारराक्षसस्यदंताइव ९१ अथार्थांतरं लक्षणमाह उक्तसिध्य० ९२ उक्तस्वपूर्वंप्रतिपादितस्यपदार्थस्यसिध्यर्थमन्यार्थन्यासःअर्थांतरन्यासःकथ्यतेकिंभूतःव्याप्तिपुरःसरएवंसर्वत्रघटतेइतिव्याप्तिःतत्पूर्वकःसद्विधाएकश्लिष्टश्लेषसहितःअन्यअश्लेषःश्लेषरहितः ९२

अथश्लिष्टस्योदाहरणं शोणत्वमक्ष्णामसि॰ ९३ वधूनांस्त्रीणांमधुनःमद्यस्यपानादरुणांलोचनानांरक्तत्वंबभूव किं
भूतानामक्ष्णामसिताब्जवत्नीलोत्पलवत्भाःकांतिर्येषांतानितथातेषांतुपुनःगिरांवाणीनांप्रचारःअपरप्रकारःअ
नादृशप्रकारोबभूव एवंघटतेहियस्मात्कारणात्सुरानुभावअचिंत्यःसुरायाःअनुभावःअचिंतनीयःअथवासुरा
नुभावःदेवप्रभावः ९३ अथाश्लिष्टोदाहरणमाह शुंडादंडैः ९४ पादपाःवृक्षाःकुंजराणांशुंडादंडैःक्षुब्धाकंपिताःसंतः

शोणत्वमक्ष्णामसिताब्जभासांगिरांप्रचारस्त्वपरप्रकारः बभूवपानान्मधुनोवधूनामचिंतनीयो
हिसुरानुभावः ९३ शुंडादंडैःकंपिताःकुंजराणांपुष्पोत्सर्गेपादपाश्चारुचक्रुःस्तब्धाकाराःकिंप्र
यच्छंतिकिंचिक्रांतायावंनोत्थतैवशंकं ९४ उच्यतेयस्कमिष्टस्यप्रतीतिजननक्षमंसधर्मंयत्रव
स्त्वन्यत्समासोक्तिरियंयथा ९५ मधुकरमाकुरुशोकंविचरकरीरद्रुमस्यकुसुमेषु घनतुहिनतेपा
दलिताकथंनुसामालतीमिलति ९६

चारुयथाभवतितथापुष्पोत्सर्गेकुसुमसृष्टिंचक्रुः अत्रअन्येक्षुतवंतअर्थेनसंतिउत्थतैःपुरुषैःवातशंकंयथास्या
सथायावदाक्रांताःनभवंति तावत्स्तब्धाकाराअनम्रासाहंकाराःपुरुषाःकिंकिंचिन्नयच्छंत्यपितुनददति ९४ अथस
मासोक्तिलक्षणमाह उच्यतेयस्कं॰ ९५ यत्रयस्कंलपितुमिष्टस्ययस्कनःप्रतीतिजननक्षमं मतीत्युत्पादकसमर्थसधर्मसदृश्य
मन्यवत्वस्तूच्यते इयंसमासोक्तिर्भवतिनामांतरअन्योक्तिःसाकथ्यते ९५ अथोदाहरणं मधुकरमाकुरु॰ ९६ केस्मिंश्चि
त्मनःप्रियायांमृतायांसत्यांशोकंकुर्वतिसतिसखीप्राहहेमधुकरशोकंमाकुरुकरीरवृक्षस्यपुष्पेषुसंचरविचर नुइति
वितर्केखेदेवासामालतीकथंमिलतीकिंभूताघनबहुतरतुहिनहिमपातेनदग्धादलिताक्षमन्यस्मापुरमस्य सातत्रप्रियादेवहृता
कथंनवमिलतीत्युक्तंभवति ९६

चिंतयतिन॰ ९७ पाठांतरं अथविभाव॰नालक्षणमाह विनाकारणस॰ ९८ यत्रकारणसद्भावंविनाकार्यस्यदृ
श्यंभवतिसाविभावनाउच्यते कस्मान्नैसर्गिकस्यस्वाभाविकस्यगुणोत्कर्षस्यभावनामकटनात् ९८ अथोदाह
रणं अनध्ययनवि॰ ९९ जिनेश्वराःयुष्मान्पांतुकिंभूताःअनध्यय॰ अध्ययनंविनापिविद्वांसः नविद्यतेअध्य
यनंभणनंयेषांतेनध्ययनाःअनध्ययनाश्चतेविद्वांसश्चेतिसमासः एवमग्रेष्वध्ययनंकारणंविद्वत्वंयत्कार्यम

चिंतयतिनच्यूतलतां यांतिनयातिनकेतकिंक्रमते कमललतालग्नमनामधुपयुवाकेवलं
क्वणति ९७ इतिपाठांतरं विनाकारणसद्भावंयत्रकार्यस्यदर्शनं नैसर्गिकगुणोत्कर्षभावनात्सा
विभाविना ९८ अनध्ययनविद्वांसोनिर्द्रव्यपरमेश्वराःअनलंकारसुभगाःपांतुयुष्मान्जि
नेश्वराः ९९ आदिमध्यांतवर्त्येकपदार्थेनार्थसंगतिः वाक्यस्ययत्रजायेततदुक्तंदीपकंतथा १००
जगुस्तवदिविस्वामिन्गंधर्वाःपावनंयशः किंनराश्चकुलाद्रीणांकंदरेषुमुहुर्मुदा १०१

न्येजनाअध्ययनेविअसोभवंतिजिनेश्वरास्तंविनापिविद्वांसःएवमन्येलोकाःद्रव्येणपरमैश्वर्यभाजोभवंति
जिनेश्वरास्त्वकिंचनाःअपिपरमेश्वराअन्येलंकारैःसुभगाःभवंतिजिनेश्वरस्तैर्विनापिसुभगाःपरमशोभाढ्याःस्वा २१
भाविकज्ञानेनतीर्थकृन्नामकर्मणेपरमोत्कृष्टरूपातिशयेनयुक्तत्वात् ९९ अथदीपकलक्षणमाह आदि॰ मध्यां॰
१०० यत्रादिवर्तिनां १ मध्यवर्तिनां २ तवर्तिनांवाएकपदार्थेनवाक्यस्यार्थसंगतिर्जायतेतद्दीपकमुक्तं १०० अथोदाह
रणं जगुस्तवदिवि॰ १०१ हेस्वामिन्हेराजेंद्रगंधर्वादेवगायनाःतवपावनंपवित्रीकरणक्षमंयशःदिविदेवलोकेजगुः
गायंतिस्म चपुनःकिंनराःकुलाचलाकंदरेषुमुहुःवारं२मुदाहर्षेणतवपावनंयशोजगुअत्रजगुरितिपदमादीव

र्तेउभयत्रापिसंबंधोऽतःदीपकमेवंमध्यक्रियापदे२अंत्यक्रियापदे३सर्वत्रसंबंध्यते १०१ अथबहुक्रियायोगे
दीपकोदाहरणंदर्शयति विराजन्तिनिशिदीपकाःशोभंते १०२ अथातिशयलक्षणमाह वस्तुनोवस्तुमुत्कर्ष० ३ वस्तुमाधिक्यमु
त्प्रेक्षयितुंयदसंभाव्यमुच्यते तमतिशयाख्यमलंकारंबुधाःवदंति १०३ अथोदाहरणंत्वद्दारिता रि० ४ हेक्षितीशमहोद
धिषुमहासमुद्रेषुमुरारिपोःकृष्णस्यनिद्राअपयातिगच्छतिनिद्राभंगोभवतीत्यर्थः कैःकृत्वाअंतरालेमध्येयेतटनोगि

ना

विराजंतिनभस्त्राणिद्योतंतेदिविचारकाः विभांतिकुमुदश्रेण्यःक्षोभंतेनिशिदीपकाः २ वस्तुनोव
स्तुमुत्कर्षमसंभाव्यंयदुच्यते वदंत्यतिशयाख्यंतमलंकारंबुधायथा ३ त्वद्दारितारितरुणास्त्वसितानि
लेनसंमूर्छितोमिर्षुमहोदधिषुक्षितीश अंतर्लुटद्भिरिपरस्परशृंगसंगघोरारवैर्मुरारिपोरपयातिनिद्रा ४

रयःपर्वतास्तेषांयःपरस्परंमिथःशृंगसंगःशिखरास्फालनमथवाशृंगघातस्तेनघोराःरौद्राःयेआरवाःशब्दाःतै:
कृत्वा किंभूतेषुमहोदधिषुत्वत्दारिताद्रि० त्वयाविदारितात्त्वद्दारिताश्चतेरयश्चतेषांतरुण्यःस्त्रियस्तासांश्वसिता
निलेननिश्वसितवायुनासंमूर्छिताःवर्द्धिताःऊर्मयःकल्लोलाःयत्रसतथातेषुचपूर्वंनिःश्वसिताःनिलैःसमुद्रस्यो
मोनसंभवति कुतस्तदंतर्गतपर्वतपरंपराशिखरपरंपरास्फालनंकुतश्चकृष्णस्यनिद्राभंगःपरभूपस्यप्रतापा
धिक्यंवर्णयितुमिदमुक्तं १०४

एकदंडानि० १०५ यदिपर्वतेएकदंडानिएकदंडोपरिस्थितानिसप्तसंख्याकानिछत्राण्यातपत्राणितिर्यग्प्रसृतानिस्यु:
तदाश्रीपार्श्वनाथस्यमूर्ध्निमस्तकेफणीसर्पःउपमीयतेउपमानंभवतिकिंभूतःफणीसप्तफणायस्यसतथाश्रीपार्श्वदेव
स्यपर्वतेनसहोपमानंसंभवतिश्यामवर्णत्वात् फणिनश्चएकदंडेनसहोपमानंसंभवतिसप्तफणानांसप्तछत्रैःसहो
पमानं पर्वतेचएकदंडेनसहोपमानंपर्वतेचएकदंडोधृतानिसप्तछत्राणिनभवंत्येवातःश्रीपार्श्वनाथस्यसप्तफ
णानामुपमानंनास्तीत्युक्तमिति १०५ अथहेतुलक्षणमाह यत्रोत्पाद्य० १०६ कर्तुःपुरुषस्यकिंचिदर्थमुत्पाद

एकदंडानिसप्तस्युर्यद्दिछत्राणिपर्वते तदोपमीयतेपार्श्वमूर्ध्निसप्तफणंफणी: १०५ यत्रोत्पाद्यतःकिं
चिदर्थंकर्तुःप्रकाश्यते तद्योग्यतायुक्तिरसौहेतुरुक्तोबुधैर्यथा १०६ जुघणत्तणउन्नता तत्ताविर
हेणकुणइनाहस्स कंठाभ्यंतरगोलितमहुररसंबालियागायं १०७ विससोयरोमियंकोकियंतअ
साइआगउपवणो जायपलासोसिहरायहिसमारंतिनेइङ्गिं १०८

यतःयत्तद्योग्यतायुक्तिःतदेतद्योग्यतायुक्तितदेतद्योग्यंस्यादितियुक्तिर्विशेषणैःकृत्वाप्रकाश्यतेबुधैःहेतुरलंका
रउक्तः १०६ अथोदाहरणंजुघणसण० १०७ बालिकागीतंकरोतिगानंविदधाति किंभूताबालिकायौवनवयो
न्मत्ताहेतुगर्भितंविशेषमाह पुनःकिंभूतानाथस्यभर्तुर्विरहेणतत्तास्वामिनोवियोगेनदुःखिता किंभूतंगीतं
कंठाभ्यंतरेघोलितःघूर्मितःकरुणेनालपितःमधुरस्वरोयत्रतत्कंठाभ्यं० एवंविधंगीतं १०७ विससोय० १०८
तत्रयेधुनापथिकान्मारयंतितेकेएवक्तुंमृगांकश्चंद्रःविषोदरभ्राताएकस्मादेवसमुद्राद्उत्पन्नत्वात् विषंहिमार
यतितद्वत्तापिमारयतितद्युक्तंद्वितीयःकृतांताशायाःदक्षिणाशायाःसकाशात्गतःपवनोवायुःमलयानिलः

अन्योपिकृतांतवताशयाभिलाषेणमारणाभिप्रायेणागतोभवतियःसमारयति तृतीयशिखराद्वृक्षःकिंभूतःजातःपलाशःनानात्युत्पन्नानिपलाशानिपत्राणियस्मिन्सतथा अन्योजातपलाशोमारयति जातोत्पन्नापलस्यमांसस्याभिलाषोयस्यसतथा १०७ अथपर्यायोक्तिलक्षणमाह अतत्परत०१०८ यत्रातत्परतयाजल्पमानेनार्थेनविवक्षितुंप्रतिपादयितुमीप्सितवस्तुप्रतीयेतज्ञायेतसापर्यायोक्तिर्भवेत् १०९ अथोदाहरणं त्वसैन्यवाह०१०९ हेप्रभोमहाहवेषुमहासंग्रामेषुत्वत्सैन्याश्वसमूहस्यवैरिस्त्रीजनस्यचपरस्परंमिथःद्वेषःआसीत्यद्यस्मात्कारणात्एकस्त्वत्सैन्यवा

अतत्परतयायत्रजल्पमानेनवस्तुना विवक्षितंप्रतीयेतपर्यायोक्तिःरुक्साभवेत् १०९ त्वसैन्यवाह
निवहस्यमहाहवेषुद्वेषःप्रभोरिपुपुरंध्रिजनस्यचासीत् एकःखुरैर्बहुलरेणुततिंचकारतांसंजहा
र्यरघुनरस्त्रजलैर्न्यः १०९ कारणांतरसंपत्तिर्दैवादारंभएवहि यत्रकार्यस्यजायेततत्समाहितं ११०

हनिवहःखुरैश्चरणाग्रैःकृत्वानिर्बंधारेणुततिंरजःश्रेणिंचकारकृतवान्अन्यःरिपुःस्त्रीजनःतांरेणुततिंसंजहारसंहृतवान् कैःकृत्वाश्रुजलैःद्वेषस्येदंचिह्नमेकःकुरुतेन्यश्चसंहरति अत्रशत्रवःसंहृतेतिविवक्षितंतच्चानेनार्थेनप्रतीयतेनसाक्षात्प्रतीयतेततोयातत्परता १०९ अथसमाहितलक्षणमाह कारणांतर०११० यत्रकार्यस्यारंभेप्रारंभेएवदैवयोगादिविधिवशात्कर्मयोगतःकारणांतरस्यकारणंतस्यकार्योत्पादकस्यहेत्वंतरस्यसंपत्तिःप्राप्तिर्जायेत्भवतितत्समाहितंनामालंकारोजायेतस्यात् ११०

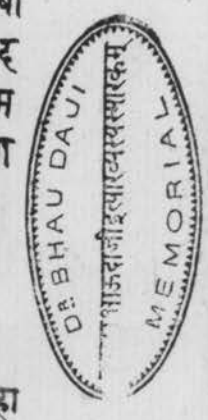

अथोदाहरणं मनस्विनीवल्लभ०११ मनस्विनीमानिनीयावत्निशायांरात्रौवल्लभवेश्मप्राणप्रियगृहंगंतुमुत्कंठिताउच्छुकाअभूत्संजातातस्मिन्नेवकालेसौधशिखराग्रहांगणक्रीडामयूरःचुकूजशब्दंचकारकिंभूतोमयूरःनवीनस्यांभोधरस्ययःधीरःमृदुनादःशब्दस्तेनप्रबोधितःजागरितःएतावतामनस्विन्याःकामपरवशत्वेनमानमपहायभर्तृगृहेगमनंकार्यप्रारब्धंतावद्दैवयोगात्मेघगर्जितःगर्जन्नभस्तथासौधशिखरीचुकूजशब्दंचकारकृतवान् इतिहेत्वंतराभ्यामाभ्यांकामोद्दीपकाभ्यामत्यंतमत्वरंगमनोत्कंठाजातेतिभावः ११ अथपरिवृत्तिर्लक्षणमाह परिव

मनस्विनीवल्लभवेश्मगंतुमुत्कंठितायावद्भूभृच्छिखायां तावंनवांभोधरधीरनादप्रबोधितःसौधशि
खीचुकूज ११ परिवर्तनमर्थेनसदृशासदृशेनवा जायतेर्थस्ययत्रासौपरिवृत्तिर्मतायथा १२ अंतर्ग
तव्यालफणामणीनांप्रभाभिरुद्भासितभूपुभर्तुः स्फुरत्प्रदीपानिगृहाणिमुक्तागृहासुशेतेत्वद्रातिवर्गः१३
दृत्वाप्रहारंरिपुपार्थिवानांजग्राह्यःसंयतिजीवितव्यं शृंगारभंगीचतदंगनानासुदायदुःखानिरहोसहैव

र्तनमर्थे०२ यत्रयस्मिन्नलंकारेसदृशासदृशेनतुल्यातुल्यात्तुल्येनार्थेनसहार्थस्यपरिवर्तनंपरावर्तोजायतेअसौपरिवर्तिर्मताकथिता ११२ अथसदृशोदाहरणं अंतर्गतव्याल०११३ हेतुभर्तुःपृथ्वीपतेत्वद्रातिवर्गःतवद्वैरिसमूहःगुहास्वगिरिकंदरासुशेतेस्वापितिकिंकृत्वागृहाणिमुक्ताकीदृशानिगृहाणिस्फुरत्प्रदीपानिकिंभूतासुगुहासुअंतर्गतव्यालफणामणीनांमध्यवर्तिदुष्टसर्पफणारत्नानांप्रभाभिःकांतिभिरुद्भासितप्रकाशिताभूःपृथिवीयासांतास्तथाताःस्फुरत्प्रदीपस्थानेफणामणयःगृहस्थानकेगुहाअत्रप्रदीपयुक्तगृहांगणसदृशस्यफणि

मणिदीपितगुहालक्षणार्थस्यपरावर्तेनग्रहणात्सदृशपरिवृत्तिः १३ अथासदृशोदाहरणं दत्वाप्रहारंरिपु॰ १४ यो
राजासंयतिसंग्रामेप्रहारंदत्वारिपुपार्थिवानांजीवितव्यंजग्राहगृहीतवान् चपुनस्तद्वनितानांवैरिस्त्रीणांशृंगार
भंगीमलंकारपरंपरांगृहित्वादुःखानिददौअत्रप्रहारसदृशंजीवितव्यंनशृंगारभंगीसदृशानिदुःखानिनातःअ
सदृशपरावृत्तिः १४ अथसंसृष्टिलक्षणमाह यत्रोक्तानांपदा॰ १५ यत्रोक्तानांनिवस्थानांपदार्थानांसंबंधिनः
अर्थाःपुनस्तेनैवानुक्रमेणबध्यंतेतद्यथासंख्यमुच्यते १५ अथोदाहरणं मृदुभुजलति १६ अहमेवंमन्येबिसा
निमृणालानिकमलदलानिकिसलयानिकिसलयानवाःपल्लवाःपद्मानिकमलानिएतान्यपिद्वींद्रियपिवस्तूनिविर

यत्रोक्तानांपदार्थानामर्थासंबंधिनःपुनः क्रमेणतेनबध्यंतेतद्यथासंख्यमुच्यते १५ मृदुभुजल
तिकाभ्यांशोणिमानंदधत्याचरणकमलभासाचारुणाचाननेन बिसकिसलयपद्मान्यालक्ष्मी
णिमन्येविरहविपद्विवैरात्तन्वतेतापमंगे १६

हविपद्वियोगसंकटेवैरभावाद्गेशरीरेतापंतन्वतेसंतापंबिस्तारयंतिवैरभावेहेतुगर्भितंविशेषणमाह आ
त्तलक्ष्मीणागृहीतशोभाकांतिअन्योपियःबलात्गृहीतलक्ष्मीकोभवतिसवैसंसहते आपद्गतितायांचसं
तापंकरोतिकैरात्तलक्ष्माणिमृदुभुजलतिकाभ्यांबाहुभ्यांमृणालानिआत्तलक्ष्माणिकृतानिएवंपद्मश्रियार
क्तंधरंत्याशोणिमानंरक्तप्रभांकिसलयाःआत्तलक्ष्मीकाःकृताःचपुनःचारुणाप्रधानेनाननेनमुखेनपद्मानि
गृहीतशोभानिकृतानि १६

अथविषमलक्षणमाह वस्तुनोयत्रसंबंध॰ १७ यत्रहयोर्वस्तुनोर्केनाप्यनौचित्येनायोग्यत्वेनसंबंधमसंबदंतंवि
षममाहुः १७ अथोदाहरणं केदंतव॰ १८ श्रीउग्रसेननृपःव्रतग्रहणोद्यतांश्रीराजीमतीप्रतीत्याह हेवत्सेइदंत
वबपुःशरीरंक किंभूतंवपुः कदलीगर्भवत्सुकोमलंतथा अयंव्रतपरिग्रहःवाग्रांगीकारःक्व किंभूतःक्लेशदायी
अत्रशरीरस्यातिसुकुमारत्वेनव्रतस्यचात्यंतंक्लेशदयित्वेनसंबंधोभातीतिभावः १८ अथसहोक्तिलक्षणमाह सहो
क्तिःसाभवे॰ १९ यत्रकार्यकारणयोःसहसमकालमेवसमुत्पत्तिःकथ्यतेकिमर्थंकथाहेतोःकथानायकस्यवर्ण्यस्य

वस्तुनोर्यत्रसंबंधमनौचित्येनकेनचित् असंभाव्यंवदेत्तत्रकांतमाहुर्विषमंयथा १७ केदंतवबपुर्व
त्सकदलीगर्भकोमलं कायंराजीमतीक्लेशदायीव्रतपरिग्रहः १८ सहोक्तिर्यत्रभवेत्कार्यकारण
योःसहसमुत्पत्तिःकथाहेतोर्वक्तुंतज्जन्मशक्तितां १९ आदत्तेसहयशासानमयतिसाद्वैमदेनसंग्रा
मे सहविद्विषांश्रियासोकोदंडंकर्षतिश्रीमान् २० आपातेहिविरुद्धत्वंयत्रवाक्येनतत्ततः शब्दार्थक्ष
तमाभातिसविरोधःस्मृतोयथा २१

राजादेतयोःकार्यकारणयोःजन्मोत्पत्तिस्तत्रशक्तिर्यस्यसतज्जन्मशक्तिस्तस्यभावस्तत्वंतंवक्तुंकथानायकएवस
मर्थःसन्समकालमेवकार्यकारणंचोत्पादयतीतिवक्तुमित्यर्थःसासहोक्तिर्भवेत् १९ अथोदाहरणं आदत्तेसह॰ २० असौ
श्रीमान्सजाविद्विषांयशासासह कोदंडंधनुःआदत्तेसंग्रामेविद्विषांमदेभिमानेनसह कोदंडेनमयतिविद्विषांश्रियास
हकोदंडमाकर्षत्यत्रवैरिणांयशोग्रहणंकार्यधनुष्कारणंयद्धनुष्कंगृहीत्वानिर्जितेषुवैरिषुयशःस्वस्मिनागछं
तिवैरिणामहंकारनामनंकार्यं कोदंडनामनंचकारणं एवद्विषांश्रियःलक्ष्म्याआकर्षणंकार्यं कोदंडस्याकर्षणंचका
रणमत्रराज्ञःपौरुषाधिक्यंवर्णनीयं झटितिकरणेनकार्यकारणयोःसहभावोक्तः २०

अथविरोधलक्षणमाह आपातेहिविरुद्धत्वं॰२१ यत्रवाक्येआपातेपठणमात्रेविरुद्धत्वमाभातिपरंनतत्तनः नपरमार्थतःकिंभूतंविरुद्धत्वंशब्दकृतःअर्थकृतंच २ सविरोधस्मृतः १२१ अथशब्दकृतविरोधस्योदाहरणं दुर्वारबाणविं॰२२ जरासिंधुप्रतिवासुदेवेनजरविद्ययायावद्यावत्सैन्येवननेऋतेसतिक्षणांतरेविष्णुर्नारायणःसंज्ञांचैतन्यमवाप्यपुनरबंयुयुधेपुनरपिसंग्रामंचकार कृसतितेनश्रीनेमिनाथेनरणंप्रति प्रत्यर्थिषुवैरिषु जरासिंधुपक्षेषु स्खलितेषुसत्सुऔधत्यभावंत्याजितेषुसत्सुत्रासितेषुश्रीनेमिनाद्यात्वेननमारितेषुकिंविशिष्टेनश्रीनेमिनाथेन दुर्वारबाणविभावेनकृवर्मणापिलोकोनरान्यथभुवापिचधीधरेण प्रत्यर्थिषुप्रतिरणंस्खलितेषुतेनसंज्ञामवाप्ययुयुधेपुनरेवविष्णुः १२२ येनाक्रांतंसिंहासनमरिशिरांसिविनतानि क्षिप्तायुधिशरपंक्तिकीर्तिर्यातादिगंतेषु १२३ यत्रार्थांतरमुत्कृष्टंसंभवत्कपलक्षणं वस्कनःप्रस्कतार्थस्यबुधैरवसरोयथा १२४

दुर्वारबाणनिवहेनअथवाविभवेनदुर्वारःवारयितुमशक्यःबाणनिवहःशरसमूहःअथवाबाणविभवोबाणप्रपंचोयस्यसतेनपुनःस्कृवर्मसंनाहोयस्यसतेनजगरःकवचंदंशोवारबाणशुकंचुकंइतिवचनात्वारबाणःसंनाहोव्यतेदुष्टोवारणस्यसंनाहस्यनिवहोविभवोवायस्यसकथंस्कवर्माःशोभनःसंनाहःस्यादितिशब्दविरोधःअथविरोधपरिहारदुर्वारःदुखेनवारयितुमशक्यःबाणविभवोयस्यसतेनलोकोनरप्रधानेन्ययेयदुवंशभुरुसत्तिर्यस्यसतेनलोकोनरयःकिलोत्तमवंशोत्पनःसकथंधीवरःमत्सबंधकइतिविरोधअथविरोधपरिहारेधीवरेणबुद्धिश्रेष्ठेन १२२

अथार्थकृद्विरोधस्योदाहरणं येनाक्रांत॰२३ येनराज्ञासिंहासनमक्रांतंवैरिराज्ञांमस्तकानिविनतानिविनम्रीकृतानियत्किलाक्रम्यतेनभमत्यत्रचाक्रांतमन्यन्नतमित्यर्थःविरोधभासःतथायेनराज्ञायुद्धिसंग्रामेशरपंक्तिःबाणश्रे

णिःक्षिप्तादिगंतेषुकीर्तिर्यातागतायक्षिप्यतेतद्दूरेयात्यत्रचननथातोर्थकृतविरोधाभासः २३ अथावसरलक्षणमाह यत्रार्थांत॰ २४ यत्रप्रस्कतार्थस्यवस्तुनःवर्ण्योर्थस्योत्कृष्टंप्रसिद्धमर्थांतरलक्षणमाहसंभवतिसंबुधैरवसरःप्रोक्तः २४ अथोदाहरणं सएषनिश्चया॰२५ सएषराजावर्ततेअर्थात्श्रीजयसिंहदेवःकीदृशोराजानिश्चयेनसार्वदिगुत्वेनानंदेवहर्षेवयस्यसनकदाचित्सराजयादिप्रपंचेनविज्ञानःपुनःकिंस्वछंदृतमस्वाधीनतमविक्रमोबलंयस्यसउपलक्षणमाह येनानेनराज्ञासौप्रसिद्धोपिबर्बरकोनामनक्तंचरोराक्षसरूपोराजायुद्धेसंग्रामेजितःप सएषनिश्चयानंदःस्वछंदृतमविक्रमः येननक्तंचरःसोपिबुद्धेबर्बरकोनामनक्तं जितः १२५ यत्रनिर्धारितात्सारात्सारंसारंततस्ततःनिर्धार्यतेयथाशक्तितत्सारमितिकथ्यते २६ संसारेमानुष्यंसारं मनुष्यकेचकौलिन्यंकौलिन्येधर्मित्वंधर्मित्वेचापिसदयत्वं २७ पदैस्तैरेवभिन्नैर्वाक्यंवक्त्येक मेवहि अनेकमर्थंयत्रासौश्लेषइत्युच्यतेयथा २८

राभूतअत्रजयसिंहदेवेअर्थादेवप्रसिद्धस्यबर्बरस्यराज्ञोजयकारित्वेनोपलक्षणेनज्ञायतइत्यवसरः १२५अथसारलक्षणमाह यत्रनिर्धारिता॰ २६ यत्रनिर्धारितात्सामान्यवस्कनःपृथक्कृत्वात्सारात्प्रधानाद्वस्कनःसारं निर्धार्यतेपृथक्क्रियते ततःस्ततस्तदनंतरंपुनःयथाशक्त्याशक्त्यानुसारेणसारंवस्कनिर्धार्यतेतत्सारमितिसारालंकारःकथ्यते २६ अथोदाहरणं संसारेमानुष्यं॰२७ सुगमं अथश्लेषलक्षणमाह पदैस्तैरेवभि॰ २८

यत्रैस्मिन्नलंकारेएकमेववाक्यंतैरेवपदैरथवाभिन्नैःपदैरनेकमर्थनानाविधंवाक्यंवक्तिब्रूतेसौश्लेषनामालंकारःउच्यते २८

तैरेवपदैश्लेषोदाहरणं आनंदमुल्लास० २९ यस्यराज्ञःभूपतेरुदयकालेक्षोभमसह्यसिंधुनाथःसिंधुदेशस्वामीकि लेतिसत्येवेलांजग्राह कालमतिवाहितवान् किंभूतस्यराज्ञःप्रजानांसमंतादानंदमुल्लासयतःकैःकृत्वाकरैःदंडैःकिंते रसंतापकरैःसंतापंदुःखंकुर्वंतीतिसंतापकराःनसंतापकराःअसंतापकरास्तैरथवान्योपिसिंधुनाथःसमुद्रःराज्ञः चांद्रस्योदयकालेक्षोभमुछलत्कल्लोलत्तमवाप्यवेलांगृह्णातितटभूमिकामाश्लोतिकथंभूतस्यचंद्रमसःप्रजानांस्ते कानांकरैःकिरणैःकृत्वानंदयतउल्लासयतःकीदृशैःकरैःसम्यक्तापःसंतापःतंकुर्वंतीतिसंतापकराःनसंताप करा असंतापकरास्तैः २९ अथभिन्नपदैःश्लोषोदाहरणं कुर्वन्कुवलय० ३० योराजापिनिशांतेअंतःपुरेकांति

कुर्वन्कुवलयोल्लासंरम्यांभोजश्रियंहरन् रेजेराजापियश्चित्रंनिशांतेकांतिमत्तया ३० आनंदमु
ल्लासयतःसमंतात्करैरसंतापकरैःप्रजानांयस्योदयेक्षोभमवाप्यराज्ञोजग्राहवेलांकिलसिंधु
नाथः २९ एकत्रपर्यवस्तृनामनेकेषांनिबंधनं अत्युत्कृष्टापकृष्टानांतंवदंतिसमुच्चयं ३१

य

मत्तयाकृत्वारेजेरराजकिंकुर्वन्राजाकुवलयस्यपृथिवीवलयस्योल्लासंकुर्वन्पुनःकिंकुर्वन्रम्यांप्रधानांभोज स्यश्रियंलक्ष्मीहरन्यअन्योपिराजाचंद्रमाःसनिशांतेप्रभातेकांतिमत्तयाकृत्वानराजतेकिंकुर्वंश्चंद्रमाकुवल यश्रियस्यमुदस्योल्लासंविकाशंकुर्वन् रम्याणिवनान्यंभोजानिसूर्यविकाशिकलानितेषांशोभांहरन् अत्रकुः पृथ्वीतिभिन्नंपदंकुवलयस्येतिभिन्नंपदं रम्येतिभिन्नंपदमंभोजश्रीइतिभिन्नंपदं ३० अथसमुच्चयलक्षणमा ह एकत्रयत्र० ३१ यत्रएकत्रवाक्येवर्ण्यंतेनेकेषांवस्तूनांबंधनंभवतितंसमुच्चयमलंकारंबुधावदंतिकीद शानांवस्तूनांअत्युत्कृष्टानामतीवप्रधानानामपकृष्टानांनीचानां ३१

अथोदाहरणं अणहिल्लपाट० ३२ इहजगतित्रीणिरत्नानिवर्तंतेतानिकानि,त्याह एकमणहिल्लपतननगरंहितायंअवनि पतिःकर्णदेवनृपसूनुःश्रीजयसिंहदेवःतृतीयःश्रीकलशनामधेयःकरी अत्रोत्कृष्टानांवस्तूनांनिबंधनंज्ञेयं ३२ अथा पकृष्टवस्तूनांनिबंधनंदर्शयति ग्रामेघासो० ३३ स्फुटं अथाप्रस्तुतप्रशंसालक्षणमाह प्रशंसाक्रियते० ३४ यत्राप्र स्तुतस्याप्ययोग्यस्यापिवस्तुनःप्रशंसावर्णनाक्रियतेतामप्रस्तुतप्रशंसामलंकारंकृतधियःपंडिताआहुःकथयंति ३४ अथोदाहरणंस्वैरंविहर० ३५ स्वैरंस्वेछयाविचरतिवक्तिभिक्षुसाधुः ३५ अथैकावलीलक्षणमाह पूर्वपूर्वार्थवैशिष्ट्यनि

अणहिल्लपाटकंपुरमवनिपतिःकर्णदेवनृपसूनुःश्रीकलशनामधेयःकरीचरत्नानिजगतिच ३२ घा
मेघासोनायकोनिर्विवेकःकौटिल्यानामेकपात्रंकलत्रं नित्यंरोगःपारवश्यंचपुंसामेतत्सर्वंजीवतामे
वमत्फः ३३ प्रशंसाक्रियतेयत्राप्रस्तुतस्यापिवस्तुनः अप्रस्तुतप्रशंसांतामाहुःकृतधियोयथा ३४
स्वैरंविचरतिस्वैरंशेतेस्वैरंचजल्पतिभिक्षुरेकःस्फुरतीलोकेराजचौरभयोज्झितः ३५ देशःसमृद्ध
नगरोनगराणिचसप्तभूमिनिलयानि निलयासलीललुलनाललनाचात्यंतकमनीया ३७ प्रत्यक्षालिं
गतोयत्रकालत्रितयवर्तिनःलिंगिनोभवतिज्ञानमनुमानंतदुच्यते ३८

बंधनमर्थानामुत्तरोत्तरंयाविरचनासाबुधैरेकावलीमताकथिता ३६ अथोदाहरणं देशसमृद्धना० ३७ मिलयावासाः ललनाह्रियःकमनीयाःमनोहराः ३७ अथानुमानालंकारलक्षणमाह प्रत्यक्षालिंगतो० ३८ यत्रालंकारेप्रत्यक्षात् लिंगतःचिन्हतःकालत्रितयवर्तिनःअतीतानागतवर्तमानस्यलिंगिनःपदार्थस्यानुमेयस्यज्ञानंभवतितदनुमानउ च्यते ३८

जतीतोदाहरणं नूनंनयस्तदा॰ ३९ नूनंनिश्चितंनयस्तदातस्मिंजन्मप्रस्तावेजन्मस्तोत्रकालेविभोःश्रीनेमिनाथस्याभि
षेकजलेनाभूवन्जाताअन्यथाएतासुनदीषुजनोलोकस्नानेनशुध्यति ३९ अनागतोदाहरणं जंभजिल्लकु॰ ४० हेस
खीअहमेवंमन्ये जृंभजिल्लकुक्षिपूर्वस्यांदिशिशुभ्रंयोतिस्तथाविजृंभतेतथाप्रकटीभवति यथारवलःदुर्जनःनिशा
करःउदेष्यति ४० अथावर्तमानकाल नुमानस्योदाहरणं मुखप्रभाबाधित ४१ दोषाकरश्चंद्रमाःअस्याः नायिकायाः
किंकरतांदासत्वंबिभर्तिधरति किंभूतश्चंद्रमाःमुखप्रभायांवनवस्याबाधितागृहीताकांतिर्यस्यासौचेद्दृष्टंनोतर्ह्य

नूनंनयस्तदाभुवन्भिषेकांभसाविभोःअन्यथाकथमेतासुजनःस्नानेनशुध्यति ३९ जंभजिल्लकुक्षि
ज्योतिस्तथाशुभ्रंविजृंभते उदेष्यतियथामन्येरवलःसखिनिशाकरः ४० मुखप्रभाबाधितकांतिरस्या
दोषाकरःकिंकरतांबिभर्ति तल्लोचनश्रीहतिसापराधान्यज्ञानिनोचेत्किमयंक्षिणोतिहरिणं ४१ यत्रासा
धारणंकिंचिदेकत्रप्रतिपाद्यते अन्यत्रतंनिवृत्तिःसापरिसंख्योच्यतेयथा ४२ यत्रबायुःपरंचौरःपौ
रसौरभसंपदां युवानश्चलतकोधादेवबिभ्युर्वधूजनात् ४३

यंचद्रमाअज्ञानिकिंक्षणोतिकिंवाउयतिहेतुगर्भितंविशेषणमाह कीदृशान्यज्ञानितस्याः नायिकायाःलोचनयोः
श्रियःशोभायाःहतिःहरणमुद्दालनंतेनसापराधानियःकिलयस्यसेवकोभवतिसतस्यशत्रुंप्रतिपिडांकरोति ४१ अ
थपरिसंख्यालक्षणमाह यत्रसाधारणं ४२ यत्रालंकारेकिंचित्साधारणंस्वरूपमेकत्रकस्मिन्विषयेप्रतिपाद्यतेकथ्य
तेन्यत्रस्थानेतंनिवृत्यर्थंसापरिसंख्याकथ्यते ४२ अथोदाहरणं यत्रबायुःपरंचौर॰ ४३ यत्रनगरेपरंकेवलंबायु
रेवचौरोवर्तनेकेषांचोरःपौरसौरभ्यसंपदां पुरस्येदंपौरंचौरंचतत्सौरभ्यंचपौरसौरभ्यसंपदामेतावतातत्रनगरस्थि
यांचौरःकोपिनास्तिचपुनःयत्रनगरेयुवानःयौवनस्थाःपुरुषाःवधूजनादेवबिभ्युःकिंभूताद्वधूजनात्लुतकोधादेता

वताअन्यद्भयंनास्ति ४३ अथप्रश्नोत्तरशंकरलक्षणमाह प्रश्नेयत्रोत्तरं ४४ यत्रालंकारेप्रश्नेउत्तरंव्यक्तंप्रकटंभवत्य
थोवाभयंगूढंव्यक्तंभवतितंप्रश्नोत्तरमलंकारंविदुःयत्रपूर्वमतिपादितानामलंक्रियाणांसंसर्गमेकत्रमिलनंशंकरनामा
लंकारंविदुः ४४ अथोदाहरणत्रयंक्रमेणदर्शयति अस्मिन्नपार॰ ४५ हेसौधोहेगुरोस्मिन्नपारसंसारसागरेमज्जतांबूड
तांसतांभविकानांकिंसमालंबनमत्रप्रश्नेव्यक्तंप्रस्फुटंरागद्वेषपरिक्षयइति ४५ क्वसंति॰ ४६ कोविद्हेपंडितवद्क
थयभूभृतांराज्ञांश्रियःनित्यंक्वसंत्यसौकोप्यतिशयः यदुक्तमपिकथितमपिनोक्तेनज्ञायते अत्रोत्तरंगूढमसौखड्

प्रश्नेयत्रोत्तरंव्यक्तंगूढंवाप्यथवोभयं प्रश्नोत्तरंतथोक्तानांसंसर्गेसंकरंविदुः ४४ अस्मिन्नपारसंसारसा
गरेमज्जतांसतांकिंसमालंबनंसाधोरागद्वेषपरिक्षयः ४५ क्वसंतिश्रियोनित्यंभूभृतांवद्कोविद्
असावतिशयःकोपियदुक्तमपिनोक्तये ४६ किमेभंश्लाघ्यमाख्याकिंपक्षिणांकःकुतोयशःगरुडःकी
दृशोनित्यंदानवारिविराजितः ४७ बंभंडमुन्निसंपुडमुनियमणिोपहाससमुहय सिरिबाहडत्तितण
ओआसिबुधोतस्ससोमस्स ४८

विषयेयसंति ४६ किमेभंश्लाघ्य॰ ४७ एभंहस्तिसंबंधिश्लाघ्यंकिमाभातिअत्रोत्तरंगूढदानवारिमद्जलमाभा
ति १ पक्षिणांकःआख्याशब्दःअभिधानंकिमुत्तरंगूढंविःपक्षीइति २ यशःकीर्तिःकुतोभवत्यत्राप्यगूढमाजितःसंग्रा
मात् ३ गरुडःनित्यंकीदृशोभातिशोभतेअत्रोत्तरंव्यक्तं दानवानांदैत्यानामरिर्विष्णुस्तेनविराजितःशोभितःएवंवि
धोगरुडोवर्तते ४७ अथशंकरोदाहरणमाह बंभंडमुन्निसंपुड ४८ पाठांतरेतस्ससूरोवि ४८ तस्यसोमस्यश्रीबा
हुडःश्रीबाभट्ट इतितनयआसीत्बभूवयथासोमजःबुधस्तथासूरोपिशूरश्चारभटेस्तर्येइतिवचनाद्बुधःपंडितः

किंभूतस्यतस्यसोमस्यब्रह्मांडशुक्तिसंपुटमणेःकेयूरबाहुउःतनयःप्रभासमूहइव एतछाखकारेणस्वनामसहितं शंकरालंकारस्योदाहरणंभणितंब्रह्मांडशुक्तिसंपुटमणेरित्यत्ररूपकं १ प्रभासमूहइवइत्यत्रोपमा २ श्रीबाहुडइत्या दिशेषंज्ञातिः ३ इतित्रयाणांयोगेशंकरः ४८ अचमत्कारिता० ४९ अन्यासामनुक्तानामलंक्रियाणांमनिबंधे भणनेनिबंधनंकारणमचमत्कारितास्यादथयातासामुक्तांतर्भावएवानुक्तानामितिशेषः ४९ द्वेएवरीतिः ५० सांत रेद्वेएवरीतीवर्तते एकागौडीया १ द्वितीयावैदर्भीत्येति यतस्तेसांतरेतरसहितेसविशेषपृथक्लक्षणेनदर्शयतिए

अचमत्कारितायास्युक्तांतर्भावएवच अलंक्रियाणामन्यासामनिबंधनं ४९ द्वेएवरीतीगौ
डीयावैदर्भीचेतिसांतरे एकाभूयःसमासास्यादसमस्तपदापरा ५० दर्पोत्साठितुंगपर्वतशतप्रा
वप्रपाताहतिक्रूराक्रंदद्तुछकछपकुलक्रैंकारघोरीकृतः विश्वंबर्बरबध्यमानपयसःशिप्रापगा
यास्फुरन्नाकामत्ययमक्रमेणबहुलःकल्लोलकोलाहलः ५१

कागौडीयारीतीबहुसमासास्यादपरावैदर्भीरीतिश्चासमस्तपदाअसमासास्यात् ५० अथगौडीयोदाहरणमाह दर्पो त्साठित० ५१ सिप्रापगायाःसिप्रानद्याअयंकल्लोलकोलाहलःशब्दःआक्रमेणसमकालंविश्वमाक्रमति किंभूतःक ल्लोलकोलाहलःदर्पोत्साठित० दर्पेणोत्साठितुंगपर्वतशतस्तस्ययेप्रावाणःपाषाणास्तेषांप्रपातःपतनंतस्यआ हित्याघातेनास्फालनेनक्रूराःभीष्माःआक्रंदंतायेतुछाबहवःकछपास्तेषांकुलानितेषांक्रंकारैःक्रूरशब्दविशेषैःघो रीकृतःरौद्रीकृतःकथंभूतायाःसिप्रायाःबर्बरदैत्येनबध्यमानंघयःपानीयंयस्याःसातथापुनःकथंभूतःकल्लोल० स्फुरन्पुनःकिंबहुलेंद्रियः ५१ अथवैदर्भीउदाहरणं विप्राःप्रकृत्ये० ५२ एषालोकोक्तिःरुढिःकदाचित्नमृषानास्या

स्यात्एषाकाविप्राःब्राह्मणाःप्रकृत्यास्वभावेनैवलोलाचपलप्रकृतयोभवंति यद्यस्मात्कारणाद्विजेशाभ्रंद्रःकैरवि णांकुमुदिनीकराग्रैःकिरणाग्रैःश्लिष्यतिस्पृशतिकिंभूतांकैरविणींमधुपैःभ्रमरैःचुंब्यमानांभुज्यमानांलोलत्वपक्षे द्विजेशःब्रह्मणेंद्रःमधुपैर्मद्यपैःचुंब्यमानांस्त्रीकराग्रैःहस्ताग्रैःअर्थेनयेना० ५३ ननुभोःकाव्यप्रकाशादिशास्त्रांतरेष्व

विप्राःप्रकृत्यैवभवंतिलोलाःलोकोक्तिरेषानमृषाकदाचित् यच्चुंब्यमानांमधुपैर्द्विजेशःश्लिष्य
त्यसौकैरविणींकराग्रैः ५२ अर्थेनयेनातिचमत्करोतिप्रायःकवित्वंकृतिनोमनस्सु अलंक्रिया
त्वेनसएवतस्मिन्नभ्युपगंतव्यइतिदिशानयैव ५३ इतिश्रीवाग्भट्टालंकारेचतुर्थपरिछेदः

लंकारबाहुल्यमर्थविशेषणचमत्कारकारित्वंचप्रतीयते अतःकथमेवालंकारा इत्याशंक्योत्तरमाह येनार्थेनका व्यंकृतिनांपंडितानांमनस्सुअतिचमत्कारोत्पंतंचमत्कारकंभवति सएवार्थस्तस्मिन्काव्येहंतेतिहर्षेअनयाएवदिशा नैवामुक्तिनप्रकारेणालंकारत्वेनाभ्युपगंतांज्ञायतांएतायत्रकाव्येयोर्थःआश्चर्यकरीसतत्रालंकारत्वेनज्ञेयः ५३ इतिश्रीवाग्भट्टालंकारेसूत्रस्थौचतुर्थःपरिछेदः ४ संपूर्णः ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

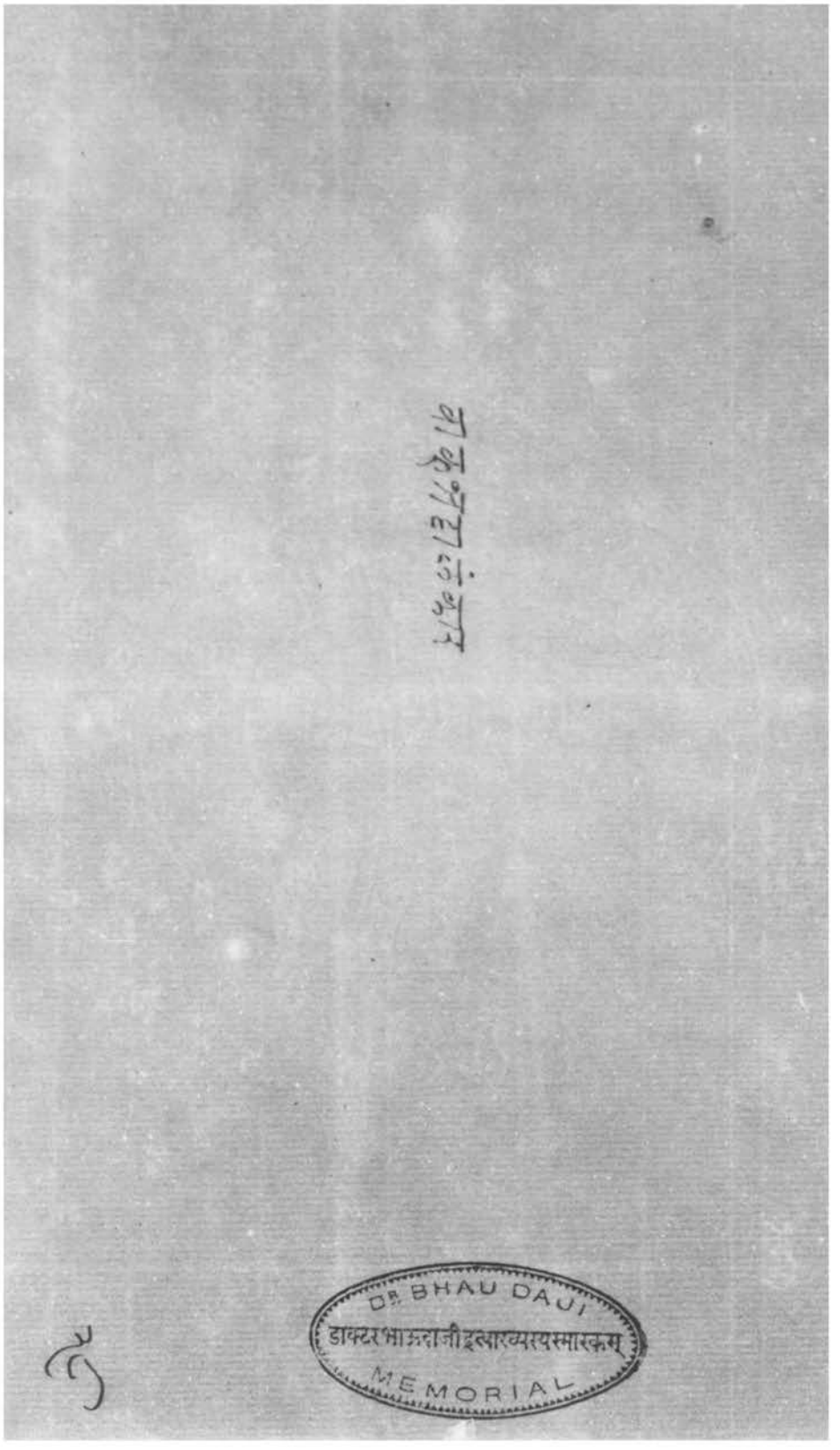
DR. BHAU DAJI
डाक्टर भाऊदाजी इत्याख्यस्य स्मारकम्
MEMORIAL